Handbok om enprocents-principen i Finland

För beställare av konst

Omslagsbild
Arabiavillorna. Ark-House Arkkitehdit (2005). Arabiastranden, Helsingfors.
FOTO **Miisa Pulkkinen**

Medverkande i publikationen

Miisa Pulkkinen (red.), Finska Konstnärsföreningen
Hanna Hannus (red.), Finska Konstnärsföreningen/Informationscentret för arkitektur

Styrgruppen för projektet En procent till konsten
Salla Heinänen, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo
Kirsi Korhonen, Finska Konstnärsföreningen
Tiina Valpola, Informationscentret för arkitektur
Erja Väyrynen, Stiftelsen för miljökonst

I samarbete med **Henri Terho, Centret för konstfrämjande**

Informationscentret för arkitektur
Aino Salmi
Yrjö Suonto

Teollisuustaiteen Liitto Ornamo
Elina Perttula
Laura Uimonen
Lotta Veromaa

Finska Konstnärsföreningen
Hanna Hannus
Hanne Heinonen
Anna Nousiainen
Miisa Pulkkinen

Stiftelsen för miljökonst
Marjukka Korhonen
Niina Rauhala

Grafisk design **Dog Design**
Utgivare **Projektet En procent till konsten**
Tryckeri **Lönnberg Painot Oy, Helsingfors 2015**

Projektet har fått stöd av undervisnings- och kulturministeriet.

ISBN: 978-952-9864-27-0 (PDF, Handbok om enprocentsprincipen i Finland)

Innehåll

Enprocentsprincipen 4

Till läsaren 5

Varför beställa konst 6

Modellerna för upphandling av konst till byggda miljöer i Finland 7

Konstprogrammet 8

Enprocentsprincipen i kommunens offentliga byggande 12

Skyldigheten att upphandla konst som ett villkor för tomtöverlåtelse 18

Fondmodellen 22

Konst inom stadsplaneringen 26

Anlita expertis inom konst 28

Konst- och arkitekturtävlingar 30

Beställningsarbeten inom bildkonst och upphandlingslagen 31

Integrerad konst: bildkonstnär Maija Kovaris erfarenheter av planering av gaturummet 32

Var och när används enprocentsprincipen i Finland? 34

Erfarenheter av användningen av konst i byggprojekt 40

Enkät: finländarna vill uppleva konst i sin vardag 54

Enprocentsprincipen

Enprocentsprincipen innebär att en del av anslaget för ett byggprojekt används till konst. Det finns flera finansieringsmodeller för att genomföra regeln. Enligt den traditionella definitionen används cirka en procent av budgeten för ett byggnadsprojekt för att köpa konst.

Enprocentsprincipen kan genomföras med ett planläggnings- eller finansieringsbeslut av kommunen eller till exempel fastställas som villkor för tomtöverlåtelse. Enprocentregeln kan också genomföras av privata byggherrar. Regeln lämpar sig för ny- och ombyggnad, kompletterande byggnad och infrastrukturbyggnad.

Projektet En procent till konsten

En procent till konsten är ett projekt som finansieras av utbildnings- och kulturministeriet. I projektet medverkade åren 2014–2015 följande organisationer i den visuella branschen: Finska Konstnärsföreningen, Teollisuustaiteen Liitto Ornamo och Informationscentret för arkitektur och Stiftelsen för miljökonst. Projektet genomfördes i samarbete med Centret för konstfrämjande.

Syftet med projektet En procent till konsten var att introducera enprocentsprincipen som en del av byggnadskulturen och beslutsfattandet i Finland. För att uppnå detta mål producerade projektet information och presentationsmaterial om enprocentsprincipen, lobbade för saken samt ordnade utbildningar och evenemang för beställare av konst, experter i den byggda miljön och konstnärer. På tio orter i Finland ordnades konstprojekt som en del av ett pilotprojekt för konstexpertis. Projektet ordnade dessutom sammanlagt 25 evenemang och utbildningar på 18 orter runt om i Finland.

Handbok om enprocentsprincipen är slutpublikationen för projektet En procent till konsten.

PROSENTTI TAITEELLE

ARCHINFO ARKKITEHTUURIN TIEDOTUSKESKUS ARCHITECTURE INFORMATION CENTRE FINLAND

YMPÄRISTÖTAITEEN SÄÄTIÖ

ornamo

SUOMEN TAITEILIJA SEURA

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

Till läsaren

Handboken om enprocentsprincipen för beställare av konst är en praktisk handbok för byggherrar som är intresserade av konst, till exempel kommunala beslutsfattare, planläggare, arkitekter och byggföretag. Handboken presenterar de vanligaste modellerna för finansiering av konst och sätten att beställa konst i Finland.

Enprocentsprincipen, dvs. ett principbeslut att använda en del av anslaget för ett byggprojekt för konst, har fått ett uppsving på 2000-talet i Finland. Samtidigt har det utvecklats nya sätt att beställa offentlig konst. I denna handbok uppfattas enprocentsprincipen som ett bredare begrepp än ett politiskt principbeslut eftersom de olika modellerna bygger på samma tanke: målet är att skapa en bättre byggd miljö med hjälp av högklassig arkitektur, design och konst.

Finländare uppskattar konst i sin vardag. Enligt en enkät som projektet En procent till konsten lät göra vill 70 procent av finländarna se konstverk i vardagliga miljöer, såsom på bostadsområden, skolor, daghem och arbetsplatser. Offentlig konst är en jämlik form av konst eftersom alla får fritt och avgiftsfritt njuta av ett konstverk som placeras exempelvis i en park. Lättillgänglig offentlig konst har ett starkt politiskt stöd i 2010-talets Finland.

Handboken bygger delvis på En procent till konsten-projektets road show-evenemang som gav proffs inom den byggda miljön möjlighet att fördjupa sina kunskaper om offentlig konst på sju orter i Finland. På handbokens omstående sida finns Handbok om enprocentsprincipen för konstnärer, som behandlar processerna i ett projekt för offentlig konst i konstnärens perspektiv. Handboken för konstnärer baseras på utbildningar i skapande av offentlig konst som projektet En procent till konsten ordnade på 14 orter runt om i Finland åren 2014 och 2015.

Vi hoppas att föreliggande handbok väcker läsarens intresse för att starta ett nytt konstprojekt inom ramen för enprocentsprincipen.

Finland, 26.11.2015
Projektet En procent till konsten

Varför beställa konst

Offentlig konst har ett starkt stöd bland finländarna. Invånarna uppskattar konstverken i sin hemtrakt. Konst ger den byggda miljön positiv uppmärksamhet av många olika slag.

Finländare vill ha konst i sin vardag. Enligt en enkät* som projektet En procent till konsten lät göra vill 70 procent av finländarna se konstverk i vardagliga miljöer, såsom på bostadsområden, i skolor och bibliotek och på arbetsplatser. Hela 90 procent av finländarna anser att konsten ger upplevelser och 79 procent är övertygad om att konsten ökar trivsamheten och säkerheten i miljön. Finländarna är också beredda att betala för de fördelar som konsten ger. I enkäten var 44 procent av respondenterna beredda att betala mer för en ägarbostad om en procent av dess byggnadskostnader har använts för konst.

Konsten är en integrerad del av den byggda miljön i Finland. Konst kan finnas i byggnader i form av självständiga konstverk eller integrerad i konstruktionerna. Konst kan finnas i rummen mellan byggnader, på gatorna, på öppna platser och i parker. Konst kan vara offentlig eller privat, men den är alltid ett bevis på uppskattning för den gemensamma miljön.

Konst tillför den byggda miljön många fördelar. Precis som bra arkitektur ökar konsten objektets attraktionskraft och värde under hela dess livscykel. Konsten kan ge byggandet positiv uppmärksamhet redan i planerings- och byggnadsskedet. Bullerolägenheter och visuella olägenheter som en byggarbetsplats medför kan lindras till exempel med tillfälliga konstverk. Ofta blir invånarna så förtjusta i de tillfälliga konstverken och tillägnar sig dem till en sådan grad att de önskar att konstverken förblir permanenta. Konsten hjälper att skapa en identitet för området, och konstverken blir snabbt gemensamma landmärken. Offentlig konst eller konst som finns på andra gemensamma platser kan nås av alla utan inträdesavgifter och öppettider. Dessutom ger konstverk byggprojekt uppmärksamhet i medierna redan i byggnadsskedet. Exempel på byggherrarnas erfarenheter av konstprojekt finns på sidan 40 i denna handbok.

Professionella bildkonstnärer och formgivare är toppenkompetenta specialister i sina branscher. Precis som i fråga om konstruktions- eller el- och automationsplanering lönar det sig att anlita proffs också i konstprojekt. Bildkonstnärer och designer i Finland är långt utbildade proffs. För arkitekten är konstnären en naturlig samarbetspartner eftersom också konstnärens arbete bygger på det visuella språket. Byggherren kan också få hjälp och stöd när det gäller att välja konstnär. Särskilt ett omfattande konstprojekt lyckas bäst när det är en konstexpert eller -samordnare som ansvarar för det. Konstnärsbankerna presenterar konstnärer som arbetar inom offentlig konst, och organisationerna i den visuella branschen hjälper när det gäller att ordna en konsttävling.

*Mer information om undersökningen finns på sidan 52 i handboken.

Modellerna för upphandling av konst till byggda miljöer i Finland

Konstprogram

- också känt under namnet konstplan eller plan för konst
- allmän plan för användning av konst i byggnadsobjektet
- kan vara riktgivande eller förpliktande
- ställer upp målen för förverkligandet av konst samt för metoderna för upphandling och finansiering av konsten

En procent av byggnadskostnaderna till konst

- kommunalt beslut om iakttagandet av enprocentsprincipen vid offentlig byggnads- och renoveringsverksamhet
- kommunen använder cirka en procent av byggnadskostnaderna för konst
- det vanligaste sättet att genomföra enprocentsprincipen i Finland
- kommunen kan iaktta enprocentsprincipen i allt byggande eller projektvis

Skyldighet att upphandla konst i villkoren för tomtöverlåtelse

- en metod att finansiera och beställa konst där kommunens eller stadens beslut om enprocentsprincipen i praktiken förverkligas av byggherren
- ålägger byggherren skyldighet att upphandla konstverk
- en snävare modell än den förpliktande konstplanen, men lika bindande

Fondmodellen

- en bestämd del av byggnadskostnaderna samlas in från byggherrarna till en gemensam fond
- används i allmänhet i områdesbyggnadsprojekt
- andelen kan definieras exempelvis som ett visst eurobelopp per våningskvadratmeter byggrätt
- byggherrarna i området deltar i konstprojekt genom att bidra till en gemensam fond, och konstverken förvärvas med medel från fonden
- gör det möjligt att utvidga enprocentsprincipen till föreställande konst eftersom fonden också kan användas för att finansiera kulturevenemang av olika slag

Konstprogrammet

Med konstprogram avses en plan för en områdes- eller objekthelhet som definierar hur konst förverkligas i området eller objektet.

Ett konstprogram är en plan för hur konst förverkligas i planeringsområdet eller -objektet och hur konstanskaffningarna finansieras. Konstprogrammet anger också hur samarbetet mellan beställare, byggherrar, arkitekter, planerare på specialområden, konstnärer och användare genomförs.

Konstprogrammet kan vara riktgivande eller förpliktande

Riktgivande konstprogram
- Som bilaga till en detaljplan kan utarbetas ett riktgivande konstprogram som inte är förpliktande för den planering och det byggande som utförs senare.

Förpliktande konstprogram
- Ett konstprogram är förpliktande om de anvisningar som antecknas i programmet kopplas till villkoren för tomtöverlåtelse eller om kommunen och områdets byggherrar avtalar om iakttagandet av programmet på något annat sätt.

I konstprogrammet definieras konstprojektets eller -projektens mål, metoderna eller principerna för upphandling av konst, principerna och instanserna för upprätthållandet av konsten samt finansieringsmodellerna och andra ekonomiska faktorer. Ett konstprogram lämpar sig särskilt för omfattande och långvariga projekt. Ett konstprogram genomförs bäst när ansvaret för dess genomförande har ålagts en multiprofessionell konstarbetsgrupp där beslut om anskaffning av konstverken fattas exempelvis av ett konstmuseum eller av någon annan sakkunniginstans som är specialiserad på konst.

Exempel på konstprogram

Konstprogram används bland annat i Skärgårdsstaden i Kuopio, i bostadsområdet Vuores i Tammerfors, i Lejle i Vanda samt i Nickby i Sibbo.

Konstplanen för Skärgårdsstaden i Kuopio

För Skärgårdsstaden i Kuopio utarbetades en särskild konstplan som var en helt ny verksamhetsmodell för genomförande av konstprojekt när den lanserades. Konstplanen utarbetades av arkitekt Heikki Lamusuo från arkitektur-, konst- och designstudion Partanen & Lamusuo. Konstplanen utarbetades som ett komplement till Skärgårdsstadens detaljplan och som en allmän plan för konsten och kulturen i området. Skärgårdsstaden i Kuopio är ett exempel på utvecklandet av ett helt nytt område där konsten togs med i planeringen från första början.

SaaristoGalleria är en samling av offentlig konst i Skärgårdsstaden. Konstplanen styrde valet av konstverk till SaaristoGalleria. SaaristoGalleria

omfattar fem konstverk som har blivit lokala landmärken. Konstverken valdes ut genom konstverkstävlingen SAGA; fyra konstverk valdes med juryns beslut och ett genom en publikomröstning.

SaaristoGalleria-projektet genomfördes med hjälp av EU-finansiering. De totala kostnaderna för konsttävlingen SAGA uppgick till cirka 1,2 miljoner euro. Kostnaderna för konstverket var cirka 320 000 euro, vilket inbegrep konkurrensutsättningar, arvoden för konstverken, planeringen av genomförandet, byggandet och belysningen. Projektets övriga kostnader var cirka 855 000 euro. I beloppet ingick bl.a. anläggningsarbetena och ytkonstruktionerna i området. Projektet fick cirka 600 000 euro i stöd av Europeiska regionutvecklingsfonden ERUF via projektet Hävkraft från EU, och konstverken finansierades med detta belopp. Med konstbidragen blev genomförandet av de kommunaltekniska objekten förmånligare för staden än utan konst. ERUF-stöd erhölls för materialkostnader och för underleverantörernas arbetskostnader.

Saaristokatu förbinder Kuopios centrum med Skärgårdsstaden. Planläggningschef Leo Kosonen beskriver planeringen som en exceptionell process. Gatan drogs inte som en rät huvudled från centrum till stadsdelen. Vid planeringen beaktades landskapet, skärgården och den lätta trafiken. Vägen följer öarnas stränder, vilket innebar att man inte behövde fälla träd, och öarna bevarades som rekreationsområden. Saaristokatus fyra broar fick namn efter konstnärer som haft kopplingar till omgivningen: *Ellen Thesleff*, *Fridolf Weurlander*, *Anton Lindfors* och *Unto Koistinen*.

Konstverket *Havet skänkte det till oss* (2010) som är integrerad med kajen vid Keilankanava tillhör SaaristoGalleria i Kuopio. För konstverket står arbetsgruppen Sirpa Miettinen, Valpuri Lindberg och Piia Kukkaslahti Ferreira. FOTO Niklas Kullström ©Kuvasto 2015

Bostadsområdet Vuores, Tammerfors

Konstprogrammet för Bostadsområdet Vuores i Tammerfors har utarbetats av bildkonstnär Tuula Lehtinen samt arkitekt Lasse Kosunen från Frei Zimmer Oy. I Vuores inbegriper villkoren för tomtöverlåtelse även ett villkor som gäller konst. Villkoret ålägger byggherren skyldighet att realisera ett miljökonstverk i samband med byggande. Konstskyldigheten gäller inte egnahemshus. Målet med konstprogrammet i Vuores är att göra konst och natur till en del av vardagen för alla som bor i Vuores.

Konstprogrammet integrerar konsten med byggandet. I Vuores har konst använts på ett mångsidigt sätt, bland annat som en del av bullerväggarna och även som brukskonst. Till exempel konstverket vid daghemmet är samtidigt en klätterställning för barn. Integreringen av konsten som en del av byggnadskostnaderna lyckas bäst när konsten är med i planerna första början.

Konstprojekten i Vuores genomförs i samarbete med Tammerfors konstmuseum, Vuores-projektet och en konstkoordinator.

Tillfälliga konstverk

I Vuores har man utöver de permanenta konstverken också förverkligat tillfälliga konstverk bland annat i konstruktioner på byggarbetsplatsen, såsom i skyddsstaket. Syftet med de tillfälliga konstverken har varit att göra byggarbetsplatsen visuellt behagligare för dem som redan flyttat in i området. De tillfälliga konstverken kan också utgöras av markkonst eller vara delar av olika cityodlingsprojekt.

Kvalitetsgrupp

I planerna för Vuores utfärdas anvisningar för kvaliteten av byggandet. I Vuores fungerar en kvalitetsgrupp som övervakar genomförandet av anvisningarna och utvärderar också konstens kvalitet. I gruppen ingår områdets

Tomas Byströms konstverk *Du är här* (2013) har integrerats i Vuores-husets fasadelement.
FOTO Aino Salmi
©Kuvasto 2015

I konstverket *Paus* (2012) medverkade konstnärerna Jarmo Kallinen, Marjo-Riitta Sasi, Teemu Saukkonen och Ilkka Väätti.
FOTO Aino Huovio ©Kuvasto 2015

projektledare, byggnadsinspektör, projektchef och tomtchef. I mötena deltar också de berörda byggföretagen och deras planerare. Konstkoordinatorn för Vuores ger kvalitetsgruppen utlåtanden om konsten och om placeringen av konstverken. I frågor som gäller konst kan kvalitetsgruppen också be om att få utlåtanden av Tammerfors konstmuseum.

Konstkoordinator

Konstkoordinatorn (i andra sammanhang även konstexpert, konstkonsult) fungerar som tolk mellan konstnären, arkitekten och byggherren. Konstkoordinatorn sköter om att samarbetet mellan konstnären, beställaren och andra centrala aktörer i konstprojektet löper smidigt. Konstkoordinatorn kan också lämna förslag på konstnärer och planer på genomförande av konstverk.

Konstkoordineringen i Vuores konkurrensutsätts med ett anbudsförfarande i enlighet med upphandlingslagen. Åren 2013–2016 fungerar Frei Zimmer Oy som konstkoordinator för Vuores. Åren 2009–2012 var konstkoordinatorn Design Studio, WSP Finland Oy. I Vuores ansvarar konstkoordinatorn också för att uppdatera konstnärsbanken.

Konstprogrammet för Nickby i Sibbo

Konstprogrammet för Nickby i Sibbo blev färdigt sommaren 2015. Nickby var ett av de pilotobjekt för En procent till konsten-projektet, som finansierades av Stiftelsen för miljökonst. Kommunstyrelsen godkände konstprogrammet i november 2015.

Nickby konstprogram är en utredning över idéer för konst samt över organisering och finansiering av konstprojekt. Syftet med programmet är att i framtiden förverkliga konstprojekt i Nickby i samband med åtgärder för att utveckla tätorten. Programmet utarbetades av skulptör Marjukka Korhonen i samarbete med olika förvaltningsområden och invånare i kommunen. Nickby konstprogram lyfter fram teman och berättelser för tätorten och kopplar samman dem med konstens medel.

Enprocentsprincipen i kommunens offentliga byggande

Det vanligaste sättet att genomföra enprocentsprincipen i Finland är att kommunen fattar beslut om att tillämpa regeln inom dess offentliga byggnads- och renoverings-verksamhet. Då beslutar kommunen att använda cirka en procent av byggnadskostnaderna för konst.

Modellen för enprocentsprincipen har använts i Finland sedan 1960-talet. Konstexperten är oftast stadens konstmuseum. Beslutet om införandet av enprocentsprincipen antingen systematiskt eller från fall till fall fattas i allmänhet av stads-styrelsen eller stadsfullmäktige. Kommunen kan besluta att iaktta enpro-centsprincipen i allt byggande, eller projektvis, t.ex. i fråga om en skola, ett daghem eller en hälsocentral.

Av de största städerna i Finland är det för närvarande Helsingfors, Uleåborg och Tavastehus som iakttar enprocentsprincipen planmässigast.

Anskaffning av ett ensprocentskonstverk i Uleåborg

Uleåborgs stad iakttar enprocentsprincipen i alla dess ny- och ombyggnads-projekt. Nedan berättar samlingsamanuens Tarja Kekäläinen vid Uleåborgs konstmuseum om stadens förfarande för upphandling av konst.

”Det viktigaste är alltid att få bra bildkonst som reflekterar tidsandan, dvs. högklassig bildkonst till varje objekt”, säger Kekäläinen.

1 Enprocentsarbetsgruppen sammankallas

När ett ny- eller ombyggnadsprojekt inleds i Uleåborg, informerar stadens lokalcentral eller tekniska affärsverk stadens konstmuseum om projektet redan i projektplaneringsskedet.

Lokalcentralen och konstmuseet ordnar dessutom varje år ett projekt-uppföljningsmöte där de utbyter information om kommande projekt.

En enprocentsarbetsgrupp utses för varje konstanskaffning i ett så tidigt skede som möjligt. Permanenta medlemmar i gruppen är lokalcentralens representant och två representanter för Uleåborgs konstmuseum, museum- och vetenskapscentret Luuppi. Andra medlemmar som varierar beroende på objekt är objektets arkitekt, eventuella specialplanerare samt användarnas representant som ger information om byggnadens användare.

På sitt första möte definierar enprocentsarbetsgruppen konstverkets form och anslagsram. Gruppen diskuterar typen av det önskade konstverket på all-män nivå, t.ex. huruvida konstverket ska placeras inom- eller utomhus, eller om projektet ska handla om många mindre konstverk eller ett stort konstverk.

Konstverkets anslagsram fastställs utifrån konstverkets form och projektets totala budget. I Uleåborg kan enprocentsprincipen i praktiken handla om ett belopp från en knapp procent ända upp till 1,5 procent. Till exempel i budgeten för ett utomhuskonstverk ska budgeten även beakta kostnaderna för fundamentet och belysningen. Enprocentsarbetsgruppen fattar beslut om konstanskaffningens totala budget.

Beslut om konstanskaffningens budget fattas i det inledande skedet av byggprojektet, och vid denna tidpunkt har byggprojektets slutliga budget inte alltid slagits fast. Därför minskar inte den procent som läggs på konst det övriga byggandets kvalitet.

2 Konstnären utses

Det följande steget är att enprocentsarbetsgruppen samlas för att utse den konstnär som får uppdraget. Arbetsgruppen fattar ett enhälligt beslut om konstnären för objektet och väljer dessutom en annan konstnär i reserv för den eventualitet att den konstnär som utsetts i första hand inte kan genomföra uppgiften.

Konstmuseets experter föreslår arbetsgruppen några konstnärsalternativ. Även arkitekten eller användarens representant kan ha förslag på konstnären eller konstverkstypen, och dessa förslag beaktas vid beredningen.

Uleåborgs konstmuseum har som mål att lämna förslag som representerar ett brett spektrum av olika tekniker och konstnärer med olika inriktningar. Konstverk har beställts bland annat av en seriekonstnär och av konstgrafiker. Bland förslagen finns också konstnärer som tidigare inte har skapat offentlig konst. Bland förslagen finns också i allmänhet en lokal konstnär.

Bildkonstarbetsgruppen i Uleåborg

År 2001 grundade Uleåborg en bildkonstarbetsgrupp som har till uppgift att sköta om den offentliga konsten och utomhusskulpturerna i staden. Till arbetsgruppen hör direktören för kulturarvsarbetet vid musei- och vetenskapscentret Luuppi, konstmuseets samlingsamanuens och konservator samt stadens arkitekt, landskapsarkitekt, planläggningsarkitekt och stadsträdgårdsmästare från Uleåborgs stads tekniska affärsverk. Arbetsgruppen ansvarar för frågor som gäller anskaffning och underhåll av utomhusskulpturer och minnesplaketter. Genom detta kan man klart och tydligt fördela ansvaret för underhållet, som i andra fall ofta hamnar i en gråzon mellan förvaltningsområdena.

3 Konstnären får beställningen

När konstnären har utsetts, kontaktas konstnären, som informeras om objektet samt om konstförvärvets tidtabell och budget. Efter detta skickas skriftligt material om projektet till konstnären. Konstnären får i allmänhet 1–2 veckor på sig att överväga sin medverkan.

När konstnären beslutat medverka i projektet får han eller hon i allmänhet några månader på sig att bearbeta skissen.

Konstnären inbjuds till enprocentarbetsgruppens konstnärsträff, där konstnären har möjlighet att knyta viktiga kontakter med arkitekten, beställarna och användarna. Efter detta ska konstnären arbeta på eget initiativ för att skaffa den information som behövs för att ta fram skissen till konstverket. Medan konstnären arbetar på skissen får han eller hon också möjlighet att besöka byggarbetsplatsen.

Konstnären utarbetar inom ramen för konstverkets budget en mer detaljerad kostnadsberäkning som även omfattar konstnärsarvodet. Uleåborgs konstmuseum förutsätter att konstnären har ett FO-nummer för betalning av konstnärsarvodet. Konstmuseet ger konstnären en mall för kostnadsberäkningen, som gör det lättare att ta fram kostnadsberäkningen.

4 Skissmöte

Konstnären presenterar skissen till enprocentsarbetsgruppen, som diskuterar förvärvet och vid behov lägger fram kommentarer om den. Gruppen går också igenom konstverkets kostnadsberäkning för att säkerställa att alla nödvändiga faktorer har beaktats i den.

Fem goda förfaranden i Uleåborg

1 När ett konstverk ska skaffas till en byggnad informeras den som skaffar konstverket redan i projektplaneringsskedet. Även budgeten slås fast i god tid på förhand.

2 Den konstnär som utsetts till uppdraget får genast de nödvändiga uppgifterna om objektet och tidtabellen, och konstnären uppmuntras att hålla kontakt med arkitekten och byggherren från första början.

3 Konstmuseet hjälper och stödjer konstnären.

4 Tack vare det årliga projektuppföljningsmötet mellan konstmuseet och lokalcentralen är konstmuseet informerat om kommande projekt.

5 Staden har utsett en multiprofessionell bildkonstarbetsgrupp med uppdraget att övervaka vården av den offentliga konsten, utomhusskulpturerna och minnesplaketterna.

Till allaktivitetshuset vid Kastellet beställdes två konstverk av Tommi Grönlund och Petteri Nisunen. Konstverken förvärvades som ett enprocentsprojekt. Konstverket *Vandrarna* (2014) består av 356 speglar som reflekterar det naturliga ljuset som kommer utifrån.
FOTO Aino Salmi ©Kuvasto 2015

Backhopparens hus (2010) av Jan-Erik Andersson är ett enprocentsförvärv till Lehtoniemi daghem i Skärgårdsstaden i Kuopio.
FOTO Niklas Kullström

5 Konstverket tillverkas

Det egentliga arbetet med att tillverka konstverket inleds när skissen har blivit godkänd.

Konstnären har huvudansvaret för att processen med konstverket framskrider. Uleåborgs konstmuseum har uppföljningsansvar. Parterna håller varandra informerade om arbetets framskridande och om tidtabellerna.

6 Installation och offentliggörande

När konstverket är färdigt installeras det på plats. För alla nya offentliga konstverk i Uleåborg ordnas ett evenemang för offentliggörande. Konstverken förses också med en informationsskylt.

Stadsborna får information om enprocentskonstverken i den populära webbtjänsten www.prosenttitaide.ouka.fi.

Andra exempel på enprocentsprincipen i kommunens offentliga byggande

I Karleby gäller enprocentsprincipen stadens bildningsväsende

Enprocentsprincipen kan avgränsas så att den endast gäller en bestämd kommunal sektor. År 2012 beslutade kultur- och bildningsväsendet i Karleby stad att börja tillämpa enprocentsprincipen för ny- och ombyggnadsprojekt inom bildningsväsendet, bland annat i skolor. I varje objekt väljs konstnären av en multiprofessionell arbetsgrupp för konstförvärv.

För att underlätta valet av konstnär öppnade bildningsväsendet i Karleby en konstnärsbank som är öppen för alla konstnärer.

Arbetsgruppen för stadskonst i Imatra styr och stödjer konstförvärv

Våren 2015 utsåg Imatra stad en arbetsgrupp för stadskonst, som fick till uppgift att utfärda riktlinjer för valet av konst och konstförvärv i ny- och ombyggnadsobjekt i staden samt att styra och stödja åtgärder i detta område. Arbetsgruppen verkar som sakkunniginstans vid åtgärder för utveckling av stadsmiljön och ger vid behov utlåtanden om konstens betydelse som en del av en god stadsmiljö. I arbetsgruppen medverkar representanter för Imatra stads tekniska väsende och kultur- och idrottstjänster, Imatra Konstmuseum, utbildningsprogrammet för bildkonst vid Saimaan ammattikorkeakoulu, Etelä-Karjalan Taiteilijaseura, stadsdelsföreningen Niskan Vuoksi ry och föreningen för lokal kultur Imitsi/Imatran Kaupunkikeskusta ry.

Sommaren 2015 beslutade stadsstyrelsen i Imatra att införa enprocentsprincipen i stadens byggprojekt. Idén till införandet av enprocentsprincipen föddes i anslutning till bygget av den nya teatern i Imatra. Målet var att förvärva konstverk som uttryckligen var planerade för teatern.

Även i Imatras stadsbildsprogram nämns konsten som ett särdrag i stadsbilden.

Skyldigheten att upphandla konst som ett villkor för tomtöverlåtelse

Konst kan finansieras och beställas genom att införa en konstskyldighet i villkoren för tomtöverlåtelse. Då övergår ansvaret för att genomföra kommunens eller stadens beslut om enprocentsprincipen till byggherren. Modellen är snävare än konstprogrammet, men i likhet med konstprogrammet ålägger den byggherrarna skyldighet att förverkliga konstverk i anslutning till byggen. Verksamhetsmodellen har tillämpats i Finland bland annat vid byggandet av bostadsområdena Arabiastranden i Helsingfors och Penttilänranta i Joensuu.

Arabiastranden

Arabiastranden i Helsingfors är ett exempel som visar att införandet av enprocentsprincipen i villkoren för tomtöverlåtelse i bästa fall kan leda till uppkomsten av en hel konststadsdel. Konsten kar gett området en individuell prägel.

I Arabiastranden har Helsingfors stad inte bara tillämpat konstskyldigheten på sina egna byggprojekt utan också ålagt andra byggherrar att använda 1–2 procent av projektkostnaderna på konst. Konstskyldigheten har upptagits i villkoren för tomtöverlåtelse.

I slutet av 1980-talet beslutade Helsingfors att utvidga bostadsproduktionen till obebyggda strandområden. Arabiastranden har byggts på ett oanvänt markområde som Helsingfors stad rengjorde och grundförstärkte för ny användning. Planläggningen inleddes i 1990-talets början. Byggandet av området påbörjades år 2000, och byggarbetena pågick i nästan 15 år.

Arabiastranden var det första stora projektet i Finland där anskaffningen av konst inleddes redan i byggnadernas planeringsskede. Konstverken realiserades i samarbete med arkitekten, byggherren, konstkoordinatorn och andra planerare. För konstkoordineringen i Arabiastranden ansvarade doktorn i konst Tuula Isohanni.

Penttilänranta

I Joensuu har staden förbundit sig att anslå en procent av byggnadskostnaderna för sina egna projekt i Penttilänranta på konstförvärv. Dessutom förutsätter staden att privata byggherrar deltar i konstförvärv på sina egna tomter med en motsvarande andel på 1 procent. Staden har säkerställt detta genom att uppta konstskyldigheten i villkoren för tomtöverlåtelse.

I Joensuu byggs det nya området i Penttilänranta på ett gammalt sågverksområde som ligger vid älvstranden i den omedelbara närheten av stadens centrum. Joensuu stad köpte området med en köpeskilling på en euro år 2008 och förband sig samtidigt att sanera området. Staden ansvarar för de

kostnader som saneringen av jordmånen och byggandet av publika områden medför och iakttar enprocentsprincipen för anskaffning av konst även till denna del. Byggandet av området påbörjades 2011 och beräknas ta 25 år.

För att stödja konstförvärven till Penttilänranta grundades arbetsgruppen PENTA, som bereder beslut om konstförvärv och konstverkens placering. Till arbetsgruppen hör stadens kulturdirektör, Penttilänrantas projektledare, stadens planläggningsarkitekt samt representanter för Joensuu konstmuseum, Centret för konstfrämjande och Joensuu konstnärsförening. Vid sidan av arbetsgruppen PENTA hade Penttilänranta under projektets första år också en konstkoordinator, länskonstnär Hannu Aaltonen. Han anställdes av Joensuu stad och Centret för konstfrämjande. Efter att konstkoordinatorns verksamhetsperiod gick ut överfördes konstkoordineringen till Joensuu konstmuseum.

I Arabiastranden i Helsingfors har konstverk också placerats på husbolagens gemensamma gårdar. Ett av konstverken är *Sirocco* (2010) av Kivi och Tuuli Sotamaa.
FOTO Miisa Pulkkinen

Högklassig arkitektur och konst ger nybyggda områden mervärde

Konst ger ett nybyggt område en egen identitet och gör området attraktivare även internationellt. Till exempel Helsingfors och Joensuu städer har gjort synliga satsningar på konstförvärv vid byggandet av nya områden. Konstförvärven anses skapa gemenskap och bidra till att göra området till en eftertraktad boendemiljö och ett betydande resmål som representerar ny bostadsarkitektur. Samtidigt ger konstförvärven konstnärer fler arbetstillfällen och betonar områdets konstvänliga image. Konstverken är tillgängliga för alla och de ökar trivseln och säkerheten längs allmänna leder.

I betydande konstprojekt som gäller nybyggnadsområden rekommenderas att man till planeringsgruppen utser en konstexpert eller konstkoordinator med uppdraget att stödja beställaren och konstnären genom att utföra sakkunniguppgifter inom konst. Konstkoordinatorn hjälper i avtalsfrågor och praktiska frågor, och koordinatorn kan också ge förslag om valet av konstnär.

Pilotobjekt för Stiftelsen för miljökonst: Rakennus Hassinen Oy:s tävling för inbjudna deltagare

- I Penttilänranta i Joensuu utarbetades ett tävlingsprogram som också andra beställare kan använda för att ordna tävlingar för inbjudna deltagare.

Konstnärsbank

- För projektet i Penttilänranta grundades en konstnärsbank. Cirka 200 konstnärer från olika håll i Finland har skickat sina portföljer till banken. Konstnärsbanken får fritt användas också för andra projekt.
- Även Stiftelsen för miljökonst har lanserat en konstnärsbank på sin webbplats. Konstnärsbanken är öppen för alla och bygger på fotografier av konstverk av professionella konstnärer.

Skulpturen *Finlands mest okända poet* av bildkonstnären Anssi Kasitonni vann en tävling för inbjudna deltagare som Joensuu stad ordnade år 2012 för att hitta förslag på konstverk till Penttilänrantaområdet. Deltagarna till tävlingen sållades fram från Penttilänrantas konstnärsbank.
FOTO **Hanna Hannus ©Kuvasto 2015**

Fondmodellen

Den så kallade fondmodellen har använts vid byggandet av bostäder i Finland. I denna modell deltar byggherrarna i området i konstprojekt genom att bidra till en gemensam fond, och konstverken förvärvas med medel från fonden. Fondmodellen gör det möjligt att utvidga enprocentsprincipen till andra konstformer eftersom fonden också kan användas för finansiering av kulturevenemang av olika slag.

I fondmodellen samlas en bestämd del av byggnadskostnaderna in från byggherrarna till en gemensam fond. Finansieringsandelen kan fastställas exempelvis utifrån den våningsyta som ska byggas. Från fonden kan man finansiera både permanenta och tillfälliga konstverk i området. I områden där fondmodellen använts har konstanslag som samlats in med hjälp av modellen också använts för kulturevenemang i området. Fondmodellen gör det möjligt att utvidga enprocentsprincipen till andra konstformer och även till kulturevenemang.

Med hjälp av fondmodellen är det möjligt att skaffa stora konstverk som placeras på allmänna områden i stället för att varje husbolag skaffar sina egna konstverk. När denna modell används är det viktigt att i god tid diskutera och fatta beslut om vem som kommer att äga och underhålla konstverken.

Fondmodellen används för närvarande i stora byggprojekt bland annat i bostadsområdena i Fiskehamnen i Helsingfors, Kangas i Jyväskylä och Västra stranden i Borgå.

Fiskehamnen, Helsingfors

I Fiskehamnen i Helsingfors byggs ett bostadsområde för cirka 20 000 personer fram till år 2030. Konsten till Fiskehamnsområdet förvärvas med fondmodellen. Av den konst som skaffas till området kommer 70 procent att vara permanenta konstverk, 15 procent tillfällig konst och 15 procent evenemang. I Fiskehamnen ordnas också konsttävlingar för att skaffa konstverk till området.

Helsingfors stadsmuseum HAM ansvarar för konstverken och deras underhåll eftersom konstverken överförs till konstmuseets samling. Kulturevenemangen samordnas av Helsingfors kulturcentral.

Kangas, Jyväskylä

Industriområdet i Kangas i Jyväskylä saneras och byggs om som ett område för cirka 5 000 invånare och 2 000 arbetsplatser. Projektet slutförs senast år 2040. I Kangasområdet har konsten varit med under hela byggnadsfasen.

Av byggherrarna i området samlas in medel till en fond som används för att långsiktigt finansiera konstverk och evenemang i området.

I Kangas har införts en egen modell, den s.k. enprocentsprincipen för kultur. Cirka en procent av inkomsterna för tomtförsäljningen, markanvändningsavgifterna och byggnadskostnaderna i Kangasområdet styrs till permanent och tillfällig konst samt till kulturella evenemang i området. Det totala beloppet som kommer att samlas in under en femtonårsperiod är cirka 5 miljoner euro.

Kankaan Palveluyhtiö Oy anställer en konstkoordinator och kulturproducent till området. Servicebolaget äger de konstverk som genomförs i området. Invånarna i Kangasområdet deltar i genomförandet av konsten, och i området ses utöver de traditionella konstförvärven även tillfällig och föreställande konst, såsom teater, cirkus och film. Utgångspunkten för Kangasområdet har varit Cultural Planning-modellen, som siktar på utveckling av livskraften i städer.

De första konstverken i Kangas i Jyväskylä var gatukonstverk. På bilden konstverket *Liten smågrabb* (2014) av Jukka Hakanen. FOTO Aino Salmi

I byggnaden för landskapsarkivet i Tavastehus, som färdigställdes år 2009, är konst som skapats av grafisk betong en del av arkitekturen och fasaden. Helheten är ett resultat av ett nära samarbete mellan arkitekten Markku Komonen (Arkkitehdit Heikkinen-Komonen) och konstnären Aimo Katajamäki. FOTO Aino Salmi

Ryhtiin Suomeksi

Konst inom stadsplaneringen

Konst i den byggda miljön håller på att bli en regional attraktionsfaktor i vårt land. Den positiva utvecklingen vittnar om att konst används systematiskt för att öka den bebyggda miljöns värde. Den berättar också om politisk vilja och möjligheter att skapa en visuell miljö som betjänar alla medborgare jämlikt.

Konst i den bebyggda miljön har många former. Konst kan placeras i liten skala bl.a. i offentliga lokaler inomhus, men konst som placeras i offentliga utrymmen utomhus, vid trafikleder, på torg och kvartersgårdar och som når många medborgare i deras vardag har fått allt större betydelse.

I Finland styrs all planering av markanvändningen av markanvändnings- och bygglagen från år 2000, som innehåller föreskrifter om olika nivåer av områdesplanering. På riksnivå behandlar lagen en jämlik planering av områden, bl.a. leder, vägar, järnvägsbanor, hamnar och kraftlinjer. Den regionala nivån styr områdesanvändningen mellan kommunerna, och den omfattar bland annat landskapsförbunden som gör upp landskapslanerna. Landskapsplanerna godkänns av miljöministeriet. På kommunnivå sköter varje kommun om den detaljerade planeringen av markanvändningen i sitt eget område. Centrala typer av planer är generalplanen och detaljplanen. Arbetet med dessa planer övervakas och styrs av miljöministeriet och av närings-, trafik- och miljöcentralerna, dvs. NTM-centralerna.

Syftet med generalplanen är att definiera huvuddragen av kommunens utveckling och områdenas användning. Detaljplanen definierar den detaljerade användningen av varje område och styr byggnads- och gatuplaneringen. Generalplanen och detaljplanen fastställs av kommunfullmäktige, och för dem gäller ett förfarande för framläggning som föregår beslut. I anslutning till framläggningen får kommuninvånarna ta ställning till planerna och lämna förslag som gäller dem.

Konst kan vara en viktig del av planeringen av omgivningen. Inom stadsplaneringen kan man fatta beslut om att ta med konst i infrastrukturprojekt, såsom vid planering av leder, öppna platser och parker, eller när sådana projekt inleds. Även en detaljplan kan kompletteras med ett konstprogram av riktgivande karaktär. Kommunen och byggherrarna i ett område kan också avtala om ett annat sätt att kombinera konst med byggandet. För utarbetandet av ett konstprogram behövs en expert som specialiserat sig på konst. Experten deltar i planläggnings- och byggprojektet redan i dess inledande skede. Experten fungerar som sakkunnig vid genomförandet av konstprojektet, som förmedlare i samarbetet mellan planerarna och konstnärerna, föreslår konstverksobjekt,

presenterar konstnärer och bistår bland annat vid uppgörandet av avtal och organiseringen av eventuella konsttävlingar. Bäst kan konsten integreras i planeringshelheten med hjälp av en särskild konstkoordinator eller konstexpert. De lokala konstmuseerna åtar sig ofta att sköta förvaltningen av konstverken.

För genomförandet av konst i den byggda miljön i Finland har man sökt efter en modell som till största delen stödjer sig på privat finansiering. Om en kommun äger tomtmark på ett område som planläggs, kan genomförandet av konstverk upptas som ett åliggande i detaljplanen. Alternativt kan kommunen utarbeta en bindande plan för konsten eller ett konstprogram. Då erhålls finansieringen av konsten som en del av finansieringen av kostnaderna för de enskilda byggnadsprojekten i området. I Finland finns flera lyckade exempel på detta. Många orter har utarbetat konstkartor och broschyrer som delas ut bl.a. vid städernas informationsdiskar. Dessutom ordnas guidade rundvandringar. På många håll har målinriktad verksamhet lett till grundandet av vardagsrum för medborgare som genom sina evenemang gör att fler människor vistas utomhus, samtidigt som de föder aktiv kulturverksamhet och påverkar den allmänna trivseln.

Redan i dag har vårt land en betydande helhet av konst i den byggda miljön, och den kommer att öka ytterligare under de närmaste åren. När enprocentsprincipen vinner spridning blir det allt vanligare med konst som en del av byggprojekt, och man kan redan se en spirande konkurrens mellan orter som gynnar konst. Också den gemenskap som uppstår kring konstverken har betydelse, när information ges om de nya konstverken redan på förhand, när man väntar på dem och när de blir integrerade i sina miljöer. En del konstprojekt har genomförts utgående från invånarna, t.ex. genom att idéer som lämnats av invånarföreningar tagits som utgångspunkt för planeringen av konstverken.

Konstverket *Granskott* (2012) i Vuores, Tammerfors, av Marjukka Korhonen med arbetsgrupp, har placerats på fasaden till en carport. FOTO **Aino Huovio** **©Kuvasto 2015**

Anlita expertis inom konst

Konstexpertens uppgift handlar om samordning och kvalitetskontroll i processen för att anskaffa konst i ett planerings- eller byggprojekt. Expertens uppgifter varierar starkt beroende på projektets skala och skede och på beställarens behov: experten kan hjälpa beställaren att hitta rätt konstnär till objekten. Experten kan också utarbeta ett konstprogram som stödjer kommunens utveckling, planering eller byggande av ett område. På motsvarande sätt kan konstexperten samordna genomförandet av ett enskilt konstverk i ett avgränsat projekt eller genomförandet av flera konstverk i ett långvarigt projekt.

Arbetet med att integrera konsten med planeringen och byggandet får den bästa starten när man tar med en konstplan i projektet i ett så tidigt skede som möjligt.

I kommunen är det konstmuseet eller någon annan enhet inom kulturväsendet som har expertisen inom bildkonst och design. När kommunen är beställare, har samarbetet mellan kommunernas ämbetsverk och inrättningar nyckelposition. Ju tidigare (i skedet för behovsutredning eller projektplanering eller i gatu-, park- eller vägplaneringsskedet) kommunens tekniska väsende har kontakt med experten i sin egen kommun, desto större möjligheter för konst finns det. När enprocentsprincipen tillämpas i en kommun, krävs det samarbete mellan olika ämbetsverk för att konsten ska förverkligas. Enprocentsprincipen säkerställer att finansiering har reserverats för konstverket.

Om kommunens sammanlagda sakkunskap inte räcker till – eller om resurserna eller tidtabellerna medför utmaningar – borde den offentliga beställaren (även konstmuseet) tillåta att konstexpertis upphandlas av utomstående, och även göra upphandlingen själv. Konstkonsultering är en ny och växande bransch i Finland och det finns redan en del företag och serviceleverantörer som fungerar enligt konsultprincipen i landet. De erbjuder kommuner expertis i sin bransch på samma sätt som andra serviceleverantörer. Uppdrag till konstkonsulter kan konkurrensutsättas genom att tillämpa de allmänna principerna för upphandling av sakkunnigtjänster i upphandlingslagen.

Upphandling av konstexpertis som konsulttjänst är en utmärkt möjlighet särskilt för privata beställare och byggherrar. Expertens arbete skräddarsys enligt objekt och byggnadsskede. Uppdraget är att säkerställa att konstprojektet genomförs smidigt från början till slut som en del av planeringen och byggandet. Experten ger projektet mervärde genom att beställaren och konstnären kan koncentrera sig på sitt eget arbete medan experten samordnar processer-

Tuula Isohanni, som fungerade som konstkoordinator för Arabiastranden i Helsingfors presenterade konstverk i den del av Arabiastranden som redan färdigställts vid en promenad år 2014. I bakgrunden en del av Eeva Kaisa och Timo Berrys konstverk *Herbarium* (2010). FOTO Miisa Pulkkinen

na för byggande och konst, och sköter om nödvändiga dokumenteringar, avtal och tillståndshandlingar samt om parternas kommunikation osv.

Om projektet inte har en konstexpert, ökar kraven på konstnärens kunnande och tidigare meriter.

Inom konstbranschen har samlats mycket kunnande och information, både lokalt och på riksnivå. Centret för konstfrämjande och de länskonstnärer inom de visuella branscherna som arbetar vid centret har också till uppgift att ge råd i konstprojekt som gäller byggande. Detta gäller särskilt projekt som förknippas med enprocentsprincipen. Även Stiftelsen för miljökonst ger rådgivning. På stiftelsens webbplats (www.ymparistotaide.fi) finns bl.a. en öppen riksomfattande konst- och konstnärsbank för professionella konstnärer, kontaktinformation för konstkonsulter som verkar på marknadsvillkor, instruktioner om konkurrensutsättning av sakkunniga samt gott om annan information om konst och byggande.

Konst- och arkitekturtävlingar

Med konsttävlingar kan man leta efter fräscha och även överraskande förslag till konstprojekt. En konsttävling är ett bra sätt att få positiv synlighet och publicitet för ett objekt. Det handlar om en konsttävling när beställaren samtidigt ber att få förslag på samma konstnärliga planeringsobjekt av två eller flera bildkonstnärer.

Tävlingar inom bildkonst ordnas i samarbete med Finska Konstnärsförbundet eller dess medlemsorganisationer. Ett villkor för att professionella konstnärer kan delta i en tävling eller medverka i dess jury är att Finska Konstförbundets tävlingsregler används i tävlingen.

I arkitekturtävlingar används Finlands Arkitektförbund SAFA:s tävlingsregler. SAFA och Teollisuustaiteen Liitto Ornamo erbjuder också tävlingstjänster.

Se tilläggsinformation:

- www.artists.fi
- www.safa.fi
- www.ornamo.fi

Bostadsmässan 2014 ordnades i Äijälänranta i Jyväskylä, dit konstverk söktes med en konsttävling. Pekka Jylhäs konstverk *Trädgårdsmästarens himmel* (nedan) utvaldes i tävlingen till områdets huvudkonstverk.
FOTO Aino Salmi ©Kuvasto 2015

Beställningsarbeten inom bildkonst och upphandlingslagen

Upphandlingslagen (348/2007) har stiftats för att förenhetliga och förbättra upphandlingsförfarandena. Den tillämpas på offentliga upphandlingar. Även upphandlingar av bildkonst kan vara sådana offentliga upphandlingar som avses i upphandlingslagen, när beställaren är staten, en kommun eller något annat offentligt samfund. Föreskrifterna om konkurrensutsättningen av offentliga upphandlingar hör till upphandlingslagens viktigaste innehåll. Om det av orsaker som förknippas med det konstnärliga utförandet eller skyddet av ensamrätt endast finns en bestämd leverantör som kan tillverka eller leverera den vara eller tjänst som ska upphandlas eller endast en bestämd entreprenör som kan genomföra projektet, kan så kallad direktupphandling användas. Då publiceras ingen upphandlingsannons, dvs. upphandlingen behöver inte konkurrensutsättas. Direktupphandling är ett normalt förfarande för upphandling av konst. Även vid direktupphandling ska upphandlingslagen tillämpas till övriga delar, även om konkurrensutsättning inte behöver göras. Vid upphandling ska man iaktta till exempel principerna om icke-diskriminerande och jämlikt bemötande och sträva efter totalekonomisk förmånlighet. Syftet med reformen av upphandlingslagen som träder i kraft år 2016 är att göra upphandlingsförfarandet enklare.

Tävlingen om konstverket vid strandleden i Äijälänranta vann konstverket *Ursprunget* av konstnären Elisa Lientola.
FOTO Aino Salmi

Integrerad konst: bildkonstnär Maija Kovaris erfarenheter av planering av gaturummet

En konstnär har mycket att ge inom stads- och infrastrukturplanering. Med hjälp av integrerad konst kan man i stadsbilden skapa lösningar som inte alltid kan identifieras som konstverk utan snarare har karaktären av intressanta detaljer. Bildkonstnären och arkitekten Maija Kovari vid Ramboll Finland Oy har deltagit i planeringen av gaturum i Kyttäläområdet i Tammerfors centrum. Enligt henne bidrar konstnärens arbete till att göra ett utrymme intressant och vackert.

Bildkonstnären och arkitekten Maija Kovari visar med sitt arbete hur mångsidigt konstnärens kunnande kan utnyttjas i planeringsprojekt. Kovari har medverkat som konstnär i gatuplaneringen av Otavalankatu, som byggs i Kyttäläområdet i Tammerfors centrum. I projektet har utvecklats en modell för teamarbete inom integrerad konst, och projektet är ett av pilotobjekten för det enprocentsprogam som drivs av Stiftelsen för miljökonst, som medverkar i projektet En procent till konsten. I projektet har Kovari arbetat som medlem i gatuplaneringsteamet. Hennes uppgift har varit att planera och föreslå konstnärliga lösningar som integreras i helheten. Lösningarna har använts för att ersätta traditionella konstruktioner på gatorna.

Maija Kovari, på vilka områden kan man utnyttja konstnärens insatser? ”Konstnären kan anlitas som planerare och tillverkare av konstverk, men också som intern sakkunnig i planeringsteamet. Planering handlar ju i varje fall om multiprofessionellt lagarbete, där man tillgodogör sig expertisen hos olika människor för att skapa en lyckad helhet. Konstnären har specialkompetens att skapa en egen individuell berättelse eller identitet för rummet som gör det speciellt för invånare och andra stadsbor.”

Vad är modellen för teamarbete inom integrerad konst för något? ”I modellen fungerar konstnären som en sakkunnigmedlem tillsammans med de övriga medlemmarna i ett multiprofessionellt planeringsteam. Konstnären ställer sitt kunnande inom skapande av betydelser och byggande av innehåll till teamets förfogande. Konstnären har också material- och formkunskaper som inte är särskilt vanliga i planeringsbranschen. Konstnären kan skapa alternativ till de lösningar och konstruktioner som planeringsteamet planerat. Förändringarna kan ofta vara helt små. I den färdiga rumsliga helheten kan man inte alltid se var konsten slutar och det övriga rummet börjar. Då blir konsten en del av upplevelsen av rummet. När ett integrerat konstelement

ersätter en traditionell konstruktion, ersätter det också en del av den traditionella konstruktionens kostnader, vilket också gör det möjligt att förverkliga konst i projekt med lite mindre budgetar."

Vad har konstnären att ge som intern expert i teamet? "I modellen för teamarbete inom integrerad konst ska konstnären delta i diskussionerna om materialen och formerna i rummet. Konstnären kan bidra med nya perspektiv i diskussionen och föreslå nya lösningar i stället för de konstruktioner som man tänkt sig. Genom sitt konstnärliga arbete får konstnären hela tiden mer erfarenhet av mångsidig och kreativ användning av olika material och former. Med stöd av detta kan konstnären bidra med något nytt till det kunnande som redan finns i planeringsteamet."

Vad är "samarbete som inte siktar på ett konstverk" för något? "Resultatet av samarbete som inte siktar på ett konstverk är ett rum där konstnärens medverkan syns på något annat sätt än i form av ett konstverk. Om samarbetsparterna på förhand överenskommit om att projektet inte nödvändigtvis behöver resultera i ett objekt som kan urskiljas som ett konstverk, är samarbete av detta slag en intressant möjlighet.

Det är möjligt att anställa konstnären som en samarbetspartner i planeringsteamet för att skapa idéer för integrerad konst. Teamet bearbetar idéerna, och slutligen kan konstnärens insats vara så välintegrerad i helheten att konstverket inte kan urskiljas i resultatet. Konstnären kan till exempel ha föreslagit ett nytt tekniskt eller materiellt alternativ som sedan har förverkligats. Därför kan konstnären med sitt arbete bidra till att göra ett rum mer intressant och vackert. Trots det är resultatet inte ett konstverk.

Det här är inget problem om den rumsliga upplevelsen genom konstnärens insats blir mer intressant som helhet. Huvudsaken är att konstnären introducerar nya perspektiv och alternativ i diskussionen. Idén med modellen för teamarbete inom integrerad konst är att konstruktioner och strukturer som konstnären hittar på ersätter eller ansluter på ett eller annat sätt till konstruktioner som ska byggas i varje fall. Integrering har många fördelar, trots att separata konstverk har och kommer även i fortsättningen att ha sin givna plats i det offentliga rummet."

Vad kan konstnären bidra med i infrastrukturprojekt? "Infrastrukturprojekt omfattar grovt taget alla utrymmen som finns mellan byggnaderna. Projekten kan vara stora vägprojekt eller små öppna platser eller gator. Skalan av ett infrastrukturprojekt definierar de ramvillkor som ställs på konsten. I en vägmiljö ska det vara möjligt att gestalta konstverket när man passerar det i en hastighet på 100 kilometer i timmen. I en fotgängarmiljö kan man undersöka konstverket på nära håll i lugn och ro.

Infrastrukturprojekt lämpar sig bra för modellen för teamarbete inom integrerad konst eftersom de genomförs i samarbete av ett stort antal experter. En professionell konstnär är ett naturligt komplement till teamet när man vill att utrymmet får en särpräglad visuell framtoning eller representerar ett nytt sätt att tänka."

Var och när används enprocentsprincipen i Finland?

Utvecklingen av enprocentsprincipen i Finland

Tanken om enprocentsprincipen vaknade i Finland på 1930-talet. Vid denna tid införde Sverige den så kallade enprocentsregeln, som var en nationell rekommendation om att en procent av byggnadskostnaderna skulle användas för konst. På 1930-talet godkände även riksdagen i Finland en hemställningsmotion enligt vilken man under vissa villkor skulle reservera en procent av byggnadskostnaderna för att ”utsmycka byggnaden konstnärligt”. Kriget och kristiden förhindrade dock att motionen verkställdes.

På 1950-talet tillsatte finska regeringen en statlig konstverkskommission med uppdraget att göra offentliga byggnader vackrare med konstverk.

På 1960-talet upptogs enprocentsprincipen i form av rekommendationer i beslut av stadsfullmäktige bland annat i Hyvinge, Jyväskylä, Kemi, Kuopio och Uleåborg. Även Tammerfors stad fattade beslut om enprocentsprincipen år 1964.

År 1981 rekommenderade Stadsförbundet införandet av enprocentsprincipen för kommunerna. På 1980- och 1990-talet fattade över fyrtio kommuner beslut om att införa enprocentsprincipen. Depressionen på 1990-talet satte dock stopp för enprocentsprincipens uppsving.

På 2000-talet har intresset för enprocentsprincipen åter vaknat. Enprocentsprincipen har också vunnit spridning inom den privata bygg- och renoveringsverksamheten vid sidan av statens byggprojekt. Enprocentsprincipen har blivit vanligare, samtidigt som den används på mer omfattande och mångsidigare sätt.

En stor del av de stora städerna i Finland har förbundit sig vid enprocentsprincipen

Stiftelsen för främjande av kulturpolitisk forskning Cupore gjorde en utredning om användningen av enprocentsprincipen och modellerna för anskaffning av offentlig konst i de till invånarantalet tjugo största städerna i Finland år 2012. Utredningen gjordes som underlag till undervisnings- och kulturministeriets publikation ”Konst i vardagen; Förslag till statliga metoder för att främja enprocentsprincipen som en del av det offentliga byggandet” (2013).

Av utredningen framgår att de största städerna i Finland som iakttar enprocentsprincipen systematiskt är Helsingfors, Tavastehus och Uleåborg. Joensuu, Kotka, Kuopio, S:t Michel, Rovaniemi, Salo, Åbo och Vasa iakttar enprocentsprincipen i varierande grad. Esbo tillämpar enprocentsprincipen i stora byggprojekt även om kommunen inte hade fattat ett allmänt beslut om saken. Lahtis, Villmanstrand och Kouvola meddelade i enkäten att de inte iakttar enprocentsprincipen alls. Svaren av Jyväskylä, Björneborg, Seinäjoki och Tammerfors var inte entydiga.

I rondellen i Tyrnävä centrum står skulpturen *Pärlor i vardagen* (2015) av Pia Hentunen. Konstverket förverkligades med finansiering av Stiftelsen för miljökonst som en del av projektet En procent till konsten. Målet med konstförvärvet var att göra centrumområdet trivsammare och öka konstens tillgänglighet samt ge uttryck för kommunens atmosfär med konstens medel.
FOTO Harri Rauhanummi
© Kuvasto 2015

Även om en ny lika grundlig utredning om användningen av enprocentsprincipen inte har gjorts kan man observera att intresset för att skaffa konst och använda enprocentsprincipen ökar. På 2010-talet har flera nya städer fattat beslut om iakttagande av enprocentsprincipen, och i många städer har frågan tagits upp för diskussion. Så kallade konststadsdelar har börjat få plats i stadsplaneringen i Finland.

Nya principbeslut, diskussioner och vilja att skaffa konst

En del av kommunerna i Finland har fattat beslut om iakttagande av enprocentsprincipen flera årtionden sedan men glömt bort att iaktta regeln eller avstått från den av ekonomiska orsaker. Många av dessa kommuner har under den senaste tiden fattat ett nytt beslut om enprocentsprincipen eller diskuterat frågan. Sådana städer är exempelvis Idensalmi, Karleby och Kuopio. Nya städer som nyligen infört enprocentsprincipen är åtminstone Imatra och Kimitoön.

I Finland finns också städer som inte har fattat beslut om enprocentsprincipen, men som skaffar konst på sätt som påminner om enprocentsprincipen. Bland dessa städer finns exempelvis Vanda och Kotka, som skaffat gott om konst till park- och grönområden. Viktiga insatser inom offentlig konst har gjorts bland annat i Kankaanpää, vars konstsamling omfattar cirka etthundra offentliga konstverk. Även i Mänttä-Vilppula finns en hel del offentlig konst.

Diskussioner om enprocentsprincipen förs på många håll i Finland. Av Cupores utredning av de 20 största städerna framgår att Lahtis, Villmanstrand och Kouvola inte iakttog enprocentsprincipen år 2012. Bara några år senare har alla dessa städer diskuterat införandet av enprocentsprincipen. Officiella beslut har ännu inte fattats, men vilja finns. Riihimäki har ännu inte fattat beslut om enprocentsprincipen, men åtgärder pågår för att främja

införandet av principen. På 1980-talet skaffade Kervo mycket konst med förfaranden som påminde om enprocentsprincipen, men under recessionen upphörde denna verksamhet. Nu har frågan åter tagits upp för diskussion, och målet är att återuppliva förfarandet. I Tammerfors har införandet av enprocentsprincipen planerats och beretts. Frågan ska komma upp för behandling i fullmäktige under 2016.

Nya modeller för förverkligandet av enprocentsprincipen

Termen enprocentsprincipen har länge avsett enbart det att kommunen använder cirka en procent av budgeten för ett kommunalt byggprojekt – till exempel en skola, ett daghem eller ett sjukhus – för upphandling av konst. Principen om att använda konst i anslutning till byggverksamhet har breddats under 2000-talet, och det har uppkommit nya finansierings- och verksamhetsmodeller för enprocentsprincipen. Dessa modeller och exempel presenteras mer ingående på sidorna 7–23 i denna publikation.

De nya modellerna har också öppnat för nya sätt att finansiera konst. När konstskyldigheten upptas i villkoren för överlåtelse av en tomt till byggföretaget, medför konsten inte nödvändigtvis kostnader för kommunen eftersom det är byggbolaget som betalar förvärvet av konstverket. I sista hand är det byggnadens eller områdets framtida invånare, dvs. de som använder konstverket, som betalar för konsten. Enligt vår enkät (sid. 52) betalar en stor del av finländarna gärna för konst.

Nedan presenteras exempel på nya anskaffningssätt, objekt och finansieringsmodeller för konst.

Konstprogram och konstplaner samt konstområden

I Nickby, Sibbo, utarbetades år 2015 ett konstprogram som är en plan för hur konst ska introduceras i Nickby och hur den ska finansieras. Konstverk genomförs med hjälp av en testamentsgåva, avgifter för våningsyta vid nybyggnad och enprocentsprincipen. Vid utarbetandet av programmet iakttogs Cultural Planning-metoden, som är i bruk i Nickby. Programmet togs fram som en del av arbetet med Nickbys utvecklingsbild.

Syftet med konstprogrammet för Västra stranden i Borgå är att integrera konsten som en del av stadsbyggandet. För anskaffning av konst har grundats en fond och utsetts en styrgrupp som har till uppgift att följa upp det ekonomiska genomförandet. I konstprogrammet föreskrivs att projektet ska ha både en konstsamordnare och en konstkurator. Koordinatorns uppgift är att informera alla parter om hur de olika projekten framskrider och att sköta om den övergripande bilden. ”Kurator” är en yrkesbeteckning inom bildkonstbranschen, och avser en person som ordnar en utställning. I utställningar med bildkonst väljer kuratorn bland annat ut konstnärerna till utställningen och utarbetar utställningens koncept. I Västra stranden i Borgå är kuratorns viktigaste uppgift att lämna förslag på konstnärer. En kurator kan anställas separat för varje konstverksprojekt eller för en bestämd period.

Sjukhusprojekt

Åren 2014–2015 pågick eller inleddes sammanlagt 14 konstprogram som förknippades med sjukhusbyggande i Finland.

Enprocentsprincipen iakttogs i projektet för utbyggnad av T-sjukhuset vid Åbo universitetscentralsjukhus (2012). Till sjukhuset skaffades en samling modern konst. Ett centralt mål för projektet var att öka patienternas och personalens trivsel.

Konst har skaffats och kommer att skaffas till sjukhus även på andra håll i Finland. Social- och hälsovårdsdistriktet i Södra Karelen kommer att skaffa konst för cirka en kvarts miljon euro till sitt centralsjukhusprojekt. Summan är något under en procent byggkostnaderna för sjukhusbyggnaden.

Bidrag av Centret för konstfrämjande

Centret för konstfrämjande Taike har delat ut bidrag till byggherrar för främjande av enprocentsprincipen runt om i Finland åren 2014 och 2015. Målet med bidraget En procent till konsten är att konstförvärven tas med i planeringen av byggnaderna och miljö redan i ett tidigt skede.

År 2014 fick 16 byggherrar runt om i Finland bidrag för konstförvärv. Det största bidraget beviljades Kuopio stad, som beställde konstverk av skulptör Villu Jaanisoo till den ombyggda stadsteaterns foajé. En annan stor bidragstagare var Seinäjoki, som fick stöd för anskaffning av konst till området för bostadsmässan år 2016.

FÖLJANDE STÄDER ANSKAFFAR KONST UTIFRÅN ENPROCENTSREGELN ELLER MED LIKNANDE FÖRFARANDEN

Björneborg (Karjaranta område)
Borgå (Västra stranden)
Esbo
Grankulla
Helsingfors
Hyvinge
Imatra
Joensuu
Jyväskylä (Kangas område)
Kankaanpää
Karleby
Kemi
Kimitoön
Kotka
Kuopio
Letala
Masku
S:t Michel
Nokia
Rovaniemi
Salo
Tammerfors (Vuores område)
Tavastehus
Uleåborg
Vanda
Varkaus
Vasa
Vittis
Åbo

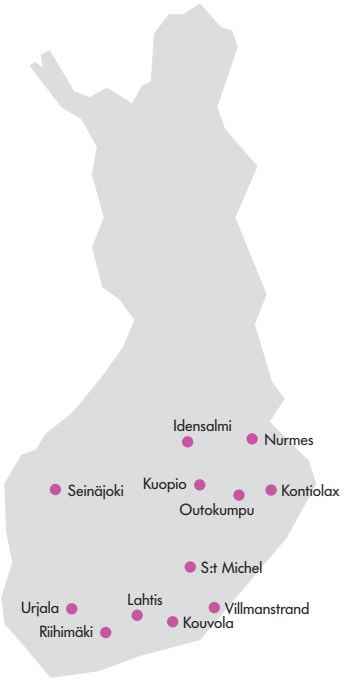

STÄDER OCH KOMMUNER SOM GENOMFÖRT ENSKILDA KONSTPROJEKT MED STÖD FRÅN TAIKE

Idensalmi
Kontiolax
Kouvola
Kuopio
Lahtis
Nurmes
Outokumpu
Riihimäki
S:t Michel
Seinäjoki
Urjala
Villmanstrand

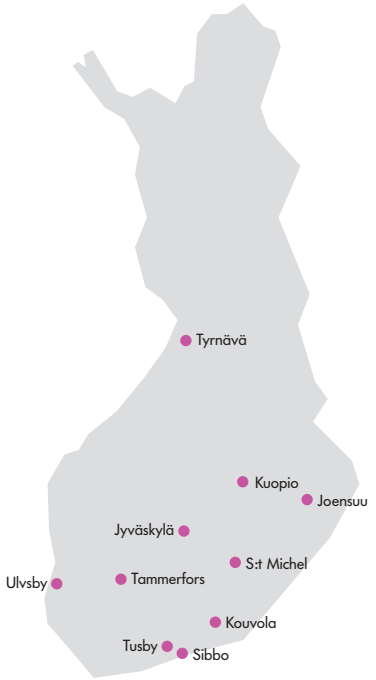

PILOTPROJEKT FÖR FRÄMJANDET AV ENPROCENTS-REGELN AV STIFTELSEN FÖR KONSTFRÄMJANDE

Joensuu
Jyväskylä
Kouvola
Kuopio
S:t Michel
Sibbo
Tammerfors
Tusby
Tyrnävä
Ulvsby

År 2015 fick 13 byggherrar runt om i Finland bidrag för konstförvärv. De största bidragen gick till Birkalands sjukvårdsdistrikt och Outokumpu stad.

Med hjälp av bidrag från Centret för konstfrämjande har man kunnat ta enprocentsprincipen i bruk i både små och stora kommuner. Med hjälp av bidraget har enskilda konstprojekt genomförts även om kommunerna inte skulle ha fattat beslut om iakttagandet av enprocentsprincipen. Målet är att öka byggherrarnas engagemang för enprocentsprincipen.

Åren 2014–2015 ingick främjandet av enprocentsprincipen i ansvarsområdet för tio länskonstnärer, och främjandet av enprocentsprincipen är också ett av de prioriterade insatsområdena för Centret för konstfrämjande under de närmaste åren.

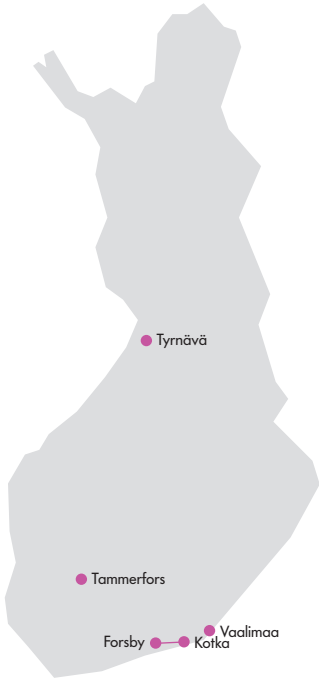

EXEMPEL PÅ ENSKILDA INFRASTRUKTURPROJEKT SOM BASERAS PÅ ENPROCENSTREGELN

Tunnelprojektet på strandleden i Tammerfors
Monumentet för 100-årsjubileet av Finlands självständighet i rondellen i Vaalimaa
Rondellen i Tyrnävä
Ledestetiken på motorväg E 18 på avsnittet Kotka-Forsby

BYGGDA OCH PLANERADE KONSTSTADSDELAR I FINLAND

Arabiastranden, Helsingfors
Fiskehamnen, Helsingfors
Majstranden, Helsingfors
Penttilänranta, Joensuu
Kangas, Jyväskylä
Konstcirkeln, Kankaanpää
SaaristoGalleria, Kuopio
Karjaranta, Björneborg
Västra stranden, Borgå
Nickby, Sibbo
Vuores, Tammerfors
Lejle, Vanda
Kivistö, Vanda

Enprocentsprincipen iakttas aktivt i Egentliga Finland

En regional jämförelse visar att enprocentsprincipen iakttas särskilt aktivt i Egentliga Finland. I regionen fungerade åren 2010–2011 ett projekt vid namn Konstvågen, som avsåg att främja verksamhet enligt enprocentsprincipen i landskapet. Arbetet för att främja enprocentsprincipen har fortsatt även efter projektet, och många mindre orter i Egentliga Finland har visat intresse för att skaffa konst enligt enprocentsprincipen. Exempel på detta är Letala och Masku. I Åbo har enprocentsprincipen iakttagits bland annat vid byggandet av Åbo nya stadsbibliotek år 2007, och därefter särskilt i nya skolor och daghem.

Erfarenheter av användningen av konst i byggprojekt

Laura Uimonen

Inledningsvis – bakgrund till enkäten

Projektet En procent till konsten frågade efter byggbranschens åsikter om användningen av konst i en enkät som genomfördes av Teollisuustaiteen Liitto Ornamo i samarbete med Rakennusteollisuus ry. Enkäten var en del av projektet En procent till konsten, som finansieras av undervisnings- och kulturministeriet. Med konst avsågs i enkäten bildkonst, t.ex. skulpturer, väggmålningar, unikt designade byggnadsdelar och konstprojekt som genomförts tillsammans med en gemenskap. Åsikter samlades i av beställare, byggherrar och planerare i både den privata och den offentliga sektorn.

En länk till webropol-enkäten skickades per e-post till beställare och byggherrar med Rakennusteollisuus ry:s medlemsbrev, och till planerare och inredningsarkitekter med Finlands Arkitektförbunds och SIO:s medlemsbrev. Det var också möjligt att besvara enkäten på webbplatsen för Informationscentret för arkitektur. I kommunerna riktades enkäten till beställare samt till det tekniska väsendet och bildnings- eller kultursektorn via ämbetsverkens registraturer. Bildnings- och kultursektorn i kommunerna togs med i egenskap av beställare, eftersom aktörer inom bildning och kultur ofta fungerar som beställare i projekt som gäller skol-, biblioteks- och fritidsbyggnader samt i konstprojekt. Dessutom skickades enkäten till länskonstnärer, konstmuseer och de största byggherrarna som medverkat i konstprojekt.

Enkäten besvarades av 109 proffs inom byggbranschen och kulturbranschen. Det största intresset väckte enkäten hos aktörer som redan deltagit i konstprojekt och beställare som agerar inom bildning och kultur i kommunerna. Enkäten besvarades särskilt av sådana respondenter som redan hade erfarenhet av konstprojekt (63 %), samt av aktörer som hade lite erfarenhet och ville veta mer (15 %). Av respondenterna verkar 74 procent i den offentliga sektorn och 26 procent i den privata sektorn. Totalt 60 % av dem som besvarade enkäten var beställare, av vilka största delen verkar som beställare av konst i bildnings- och kulturuppgifter inom den offentliga förvaltningen. Totalt 25 procent av respondenterna var planerare och 15 procent byggherrar.

Enkäten bestod av påståenden (t.ex. ”konst ökar bostadsområdets och/eller fastigheternas värde”), och respondenterna ombads ta ställning till påståendena på skalan helt av samma åsikt – helt av annan åsikt. Formen valdes utifrån en enkät som projektet låtit TNS Gallup göra (Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja, 2014 ”Medborgarnas uppfattning om konst som en del av den vardagliga miljön och offentliga miljöer”), och för jämförelsens skull användes en del av påståendena i medborgarenkäten i samma form även i den aktuella undersökningen. Syftet med påståendena var att informera olika aktörer om de åsikter som fram-

förts i anslutning till konstprojekt. Enkäten utredde olika aktörers åsikter om påståendena samt kartlade faktorer som borde utredas i eventuella fortsatta undersökningar och delområden på vilka det behövs mer information eller utbildning. Särskilt aktörer inom den privata sektorn (57 %) meddelade att enkäten gav dem ny information eller nya uppslag och att de upplevde att de behövde mer information om konstprojekt. I enkäten bereddes respondenterna också möjlighet att berätta om sina egna referensobjekt och bästa förfaranden. Sammanlagt 54 respondenter utnyttjade denna möjlighet.

Beställarnas, byggherrarnas och planerarnas åsikter om de ekonomiska effekterna av konst i anslutning till byggande

Det är bra att granska bildkonsten också med perspektiv på ekonomin när man vill införa konst som en del av vardagliga livsmiljöer till exempel i bostadshus, skolor och bibliotek samt på gator och torg och i väglandskapet. Det är dock klart att konstens verkliga värde inte kan mätas i pengar eftersom konstens uppgift är att väcka individuella känslor och upplevelser. Men vid sidan av de övriga värdena eftertraktar man ofta även direkt ekonomiskt mervärde med konsten, även om detta mervärde är svårt att förutse. Detta gäller särskilt vid bostadsbyggande.

Redan namnet ”enprocentsprincipen” anger vilken andel kostnaderna för konst utgör i den totala budgeten för ett projekt. I byggnadsekonomisk skala utgör de belopp som läggs ut på konst i allmänhet endast 1–2 procent även när de är som störst. Andelen motsvarar de vanliga kostnadsvariationerna i byggprojekt. Med tanke på kulturpolitiken är det anmärkningsvärt hur stora och betydelsefulla projekten för offentliga konstverk egentligen är i konstens ekonomiska fält. För konstnärer innebär projekten möjligheter att utveckla sitt kunnande och utvidga det till nya områden och nya publikgrupper. Det har konstaterats att till och med ett enda enskilt offentligt konstprojekt har en betydande inverkan på konstnärens karriärutveckling.

Konstens ekonomiska värde fastställs oftast över en lång period. Enligt en färsk undersökning av professorn i arkitektur Janne Pihlajaniemi är till exempel jugendarkitekturen den mest uppskattade stilinriktningen, när bostadspriserna används som värdekriterium. Denna stilriktning som arkitekter och bildkonstnärer utvecklade i nära samarbete för över hundra år sedan är fortfarande mycket uppskattad.

Höjer konsten byggnadernas värde? Lockar konst nya invånare, företag eller besökare till området?

Enkäten gav viktig information särskilt om de aktörer inom bygg- och kulturbranschen som redan hade erfarenhet av slutförda eller pågående byggprojekt som utnyttjade konst. En fjärdedel av respondenterna svarade att konstverket gett byggprojektet ekonomisk nytta. Enkäten visade att många fortfarande har bristfälliga kunskaper om konstens ekonomiska effekter; över hälften av respondenterna kunde inte säga huruvida konstverket gett byggprojektet ekonomisk nytta. Information om exakta belopp som skulle visa

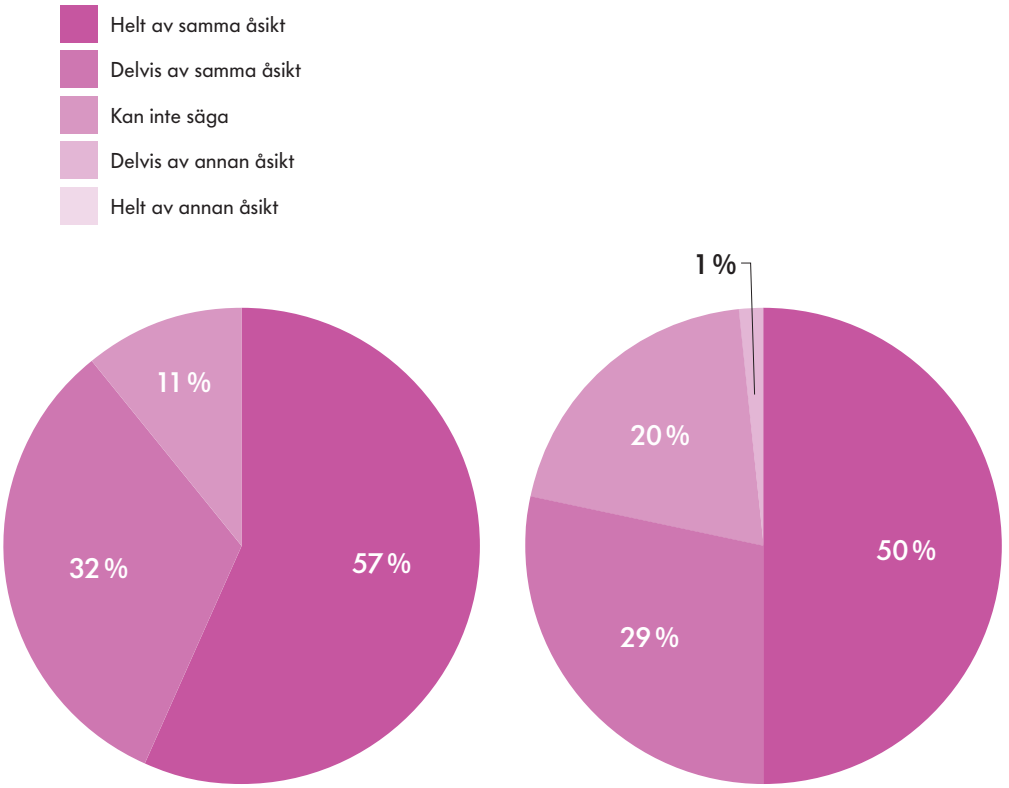

Konstprojekt har varit en positiv upplevelse (företagssektorn), n=37

Konstprojekt har varit en positiv upplevelse (kommunsektorn), n=70

huruvida konst som integrerats med byggnader höjer bostädernas eller lokalernas försäljningsvärde är inte tillgänglig i Finland.

Totalt 55 procent av respondenterna ansåg att konsten ökat kundernas köpintresse och områdets uppskattning samt eventuellt minskat vandalismen i området. Konsten gav fördelar vid marknadsföringen av byggnaderna, eftersom 67 procent av respondenterna använde konstverken som en del av marknadsföringen av sina byggnader och meddelade att medierna haft en positiv attityd till konstprojekt. Nästan alla respondenter (96 %) betraktade konsten som en av de kvalitetsfaktorer genom vilka ett område eller hus kan differentiera sig och vara unikt.

Över 80 procent av respondenterna meddelade att kundresponsen på konstverken varit positiv och 60 procent att kunderna önskade fler konstverk. Svaren stödjer resultaten av tidigare undersökningar enligt vilka konsten kan öka uppskattningen av olika områden. Hälften av respondenterna meddelade att kunderna eller användarna hörts vid valet och placeringen av konstverk i deras projekt. I många konstprojekt har man uppnått goda resultat genom invånarnas deltagande i projekten. Till exempel i Vuores i Tammerfors omfattar

konstprojektet också ordnande av kulturverksamhet i den nya stadsdelen, där man grundat en kulturarbetsgrupp som består av invånare.

Vad kostar det att beställa ett konstverk i anslutning till byggande?

Kostnaderna för ett bildkonstprojekt består av kostnaderna för en eventuell konsttävling, konstexpertens och konstnärens arvoden samt av kostnaderna för konstverket, till exempel kostnader för fundamentet, installationen, belysningen och transporterna. De totala kostnaderna för konsten är mindre när konstverksprojektet inleds redan under byggprojektet än om konstverket skaffas till ett färdigt objekt. Kostnadsbesparingar kan uppnås i kostnaderna för material, belysning, installation och transporter. Det finns också exempel där man utifrån konstnärens idéer har kunnat skapa kostnadseffektiva lösningar genom byte av material, eller när man med en takmålning som konstnären gjort har kunnat ersätta en dyr nedsänkt takkonstruktion. Ett exempel på detta är samarbetet mellan Tammerfors stad och Ramboll. Aktörerna planerar och genomför en gatuombyggnad där konsten även i fråga om kostnaderna integreras med de traditionella gatukonstruktionerna i stället för att konstverken skulle finansieras inom ett separat projekt. Konstnären och arkitekten Maija Kovari fungerar som medlem i gatuplaneringsteamet i detta projekt. Objektet är ett av pilotobjekten i projektet En procent till konsten.

Byggherren eller beställaren anskaffar ofta konstkoordineringen som konsulttjänst, om företaget eller beställaren inom den offentliga förvaltningen inte har egen erfarenhet av genomförandet av ett konstprojekt. Totalt 44 procent av respondenterna ansåg att en konstkonsult gav projektet mervär-

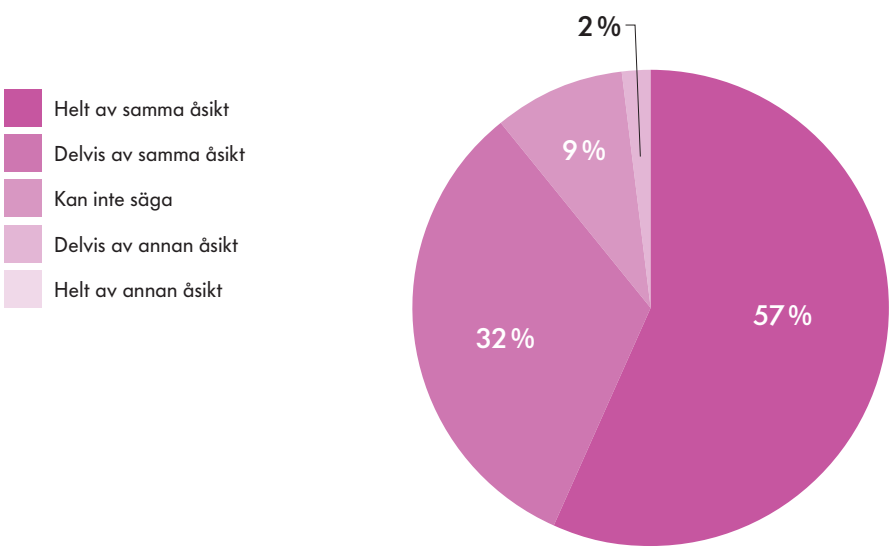

Konsten höjer bostadsområdets och/eller fastigheternas värde:

de genom att utföra kvalitetskontroll och sköta om budgeten, tidtabellerna och avtalen. Konstkonsulter (konstexperter, konstkoordinatorer) är förtrogna med både byggbranschen och konstfältet: de kan leta efter intressanta platser för placering av konst och föreslå konstnärer och konstverk som lämpar sig för bestämda projekt. Spektret av konstverk har utvidgats snabbt, när konstnärer vid sidan av traditionella skulpturer och målningar också har skapat konstverk som utnyttjar ljus, ljud och fotografi och ibland även rörelse.

Proffs i konstprojekt. Från beställare till entreprenörer, från planläggning till disponentverksamhet och underhåll av områdena

En allt större grupp professionella medverkar i genomförandet av konstprojekt. De kan vara konstexperter i internationella byggföretag, vid universitet eller i konsultbyråer på några personer. De kan vara tjänstemän i kommuner och konstmuseer. Samarbete görs i expertgrupper och projekt. Konstprojekt genomförs i sjukvårdsdistrikt och vid utvecklandet av hela områdesprojekt eller stadsdelar. I många projekt har också sammanslutningar och invånare fått delta i arbetet.

Enligt enkäten görs 21 procent av konstnärsvalen i arbetsgrupper, 15 procent i konstmuseer och 20 procent av arkitekten eller inredningsarkitekten. I kommunernas bildnings- och kulturväsenden görs 10 procent och i tekniska väsenden 8 procent av valen. Enligt enkäten fattas beslut också av kulturfonder, projektchefer, länskonstnärer, finansiärens representanter, kommunstyrelser, byggnadskommittéer, ägare till byggföretag, representanter för byggföretag, kulturväsenden, kulturchefer och kulturproducenter. En del av valen avgörs genom konsttävlingar.

Ett exempel på omfattningen av samarbetet inom konsten är ventilationsrören för den nya strandtunneln i Tammerfors, som samtidigt utgör konstverket *Eld och Regn*, som bygger på ett segrande tävlingsbidrag av Jan-Erik Andersson. Som beställare och byggherre för hela tunnelprojektet har fungerat en allians av fem aktörer, och på byggarbetsplatsen arbetar i genomsnitt 300 personer.

Inga statsägda beställarbolag deltog i enkäten. I kommentarerna framfördes dock att statens exempel och förmåga att förbinda sig vid enprocentsprincipen i sina egna upphandlingar inom offentligt byggande betraktas som en väsentlig faktor.

Planläggning

Användningen av konst i anslutning till byggande började inom stadsutvecklandet i Finland redan för flera decennier sedan. Ett exempel på detta är byggandet av bostadsområdet i Arabiastranden i Helsingfors. Kulturhuvudstadsprojekten på 2000-talet gav impulser till områdesutveckling och inspirerade kommuner att gå in för en konstimage, till exempel i Mänttä. Planläggare har medverkat i det multiprofessionella teamet till exempel i Vuores i Tammerfors och i utvecklandet av Kangas område i Jyväskylä. Jyväskylä stad och kommersiella byggherrar (Skanska Talonrakennus, YIT rakennus Oy,

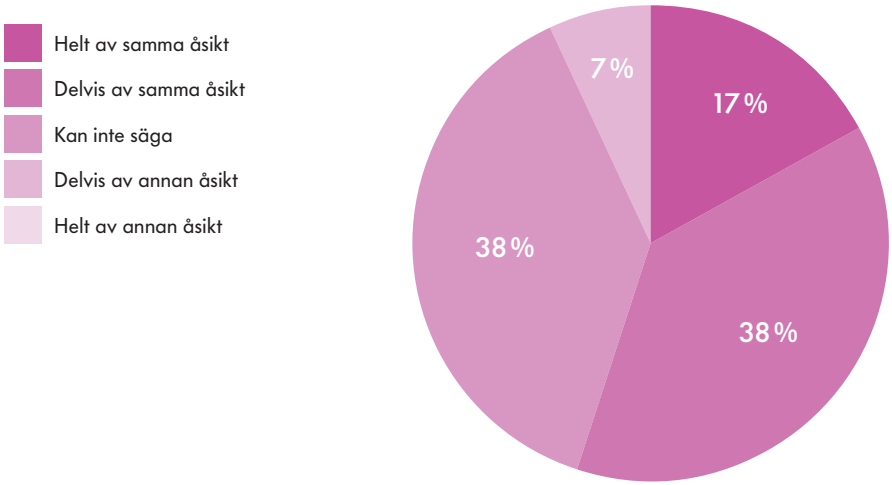

Konstprojektet har gett indirekt ekonomisk nytta (publicitet, köpintresse, varumärke, områdets värde, minskad vandalism), n=87

Jyväs-Parkki Oy) undertecknade år 2014 ett avtal om genomförande som slår fast enprocentsprincipen för Kangas. Enligt regeln används 1 procent av tomternas försäljningspriser, markanvändningsavgifter och fastigheternas byggnadskostnader för konst och kulturevenemang i Kangas område.

Planläggning är dock en verksamhet som regleras i detalj och införandet av ett nytt delområde i verksamheten väcker också frågor. En planläggare lämnade följande kommentar i enkäten: *"Jag skulle gärna vilja ha klara anvisningar till planläggningsavdelningens och den tekniska avdelningens personal bl.a. om enprocentsprincipen och om olika sätt genom vilka regeln kan genomföras, samt om finansieringsmöjligheter, avtalsfrågor osv."*

Beställare och byggherrar

På konstfältet finns det många som inte vet till vem konst eller konstnärens arbetsinsats borde erbjudas i ett byggprojekt. Därför behövs det fler konstintresserade proffs och utvecklare i byggbranschen som medverkar i utvecklandet av förfarandena för konstprojekt. Beställarna finns inom stats-, region- och lokalförvaltningen och i företag, beroende på det objekt som ska byggas. Gränsen mellan den privata och offentliga förvaltningen är inte längre så betydande eftersom de offentliga affärsverken sköter om byggnadsbeståndet och infrastrukturen i vårt land tillsammans med företag. Dessutom omfattar byggprojekten datakommunikationsnät, sanering av byggnadsmark samt beaktande av specialområden och olika användargrupper. Projekten fördelas på många delområden som nästan utan undantag påverkar varandra.

Att ta konstprojekt med i stora projekt kräver vilja och en stark vision av dem som tar initiativet till projekten, men för erfarna beställare är konst-

projekt ett välbekant delområde med etablerade förfaranden. I enkäten meddelade över hälften av företagssektorns representanter att konst är en del av företagets strategi, samhällsansvarsprogram eller kvalitetssystem. Hela 70 procent av företagen i enkäten har en ansvarsperson som har kompetens inom konst eller design.

I enkäten betonades dock att det är uttryckligen beställarna som behöver mer information och kunskaper för att starta konstprojekt. Totalt 84 procent av respondenterna ansåg att beställaren behöver hjälp av en konstkonsult eller länskonstnär för att genomföra ett konstprojekt. Enligt 67 procent har beställarna inte heller erfarenhet av hur enprocentsprincipen kan kopplas till lokalprogrammet i ett byggprojekt.

Konstnärer, konstkonsulter och arbetsgrupper

Konstnärernas kunskaper och färdigheter fick i enkäten som i huvudsak ett positivt betyg. Konstnärernas kunnande betecknades som professionellt och deras konst som högklassig. Processen för konstprojektet ansågs ha genomförts enligt budgeten och tidtabellen, och ingåendet av avtal meddelades ha varit så gott som friktionsfritt. Konstnärens och planerarens samarbete i projekten betraktades i huvudsak som fruktbart. Totalt 60–85 procent av respondenterna var av samma åsikt som dessa påståenden, under 10 procent var delvis av annan åsikt och återstoden kunde inte säga sin åsikt om konstnärernas kunskaper och färdigheter. Kritik riktades mot konstnärernas materialkunnande särskilt i fråga om de krav som ställs på materialen utomhus. I unika konstverk kan

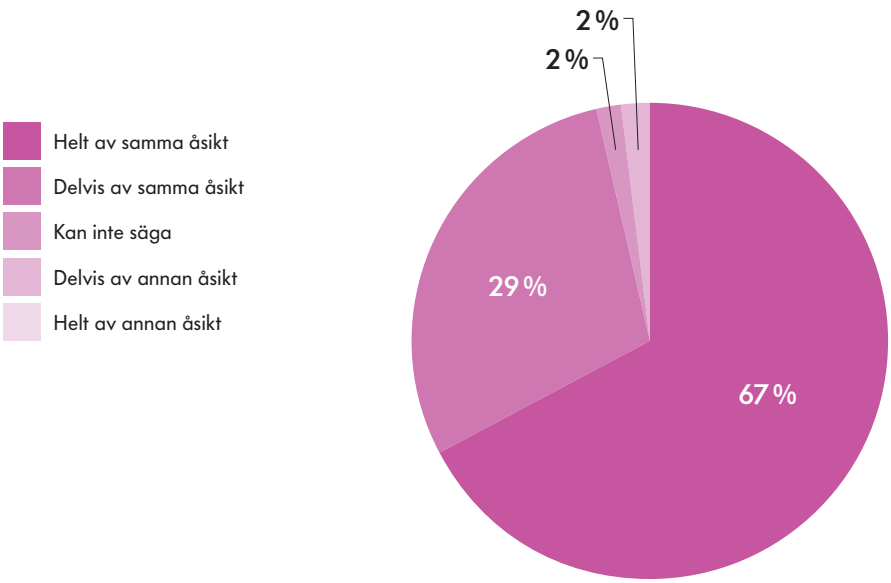

Konsten är en kvalitetsfaktor med vilken ett område eller en byggnad kan differentiera sig och vara unik, n=110.

lösningen vara att konstverket betraktas som tidsbestämt, särskilt om materialets hållbarhet inte kan testas på förhand. Dessutom bör behovet att uppdatera tekniken i ljuskonstverk beaktas på förhand i kostnaderna.

Konstkoordinatorn har expertis inom både byggande och bildkonst. Koordinatorn har ofta omfattande expertis eller till exempel både arkitekt- och konstnärsutbildning, såsom Tuula Isohanni, som medverkade i Arabiastranden, och Kaisa Berry, som deltog i arbetet med den allmänna konstplanen för Regementsparken i Tusby. Koordinatorn fungerar i allmänhet inte själv som kreativ konstnär som skapar konstverk i projektet, utan koordinatorns expertis gäller valet av konstnärer och arkitektens kunnande valet av placeringar för konstverken och av konstverkstyper. Konsulten eller koordinatorn kan ta fram ett konstprogram eller koncept för området som gör det möjligt att systematiskt genomföra omfattande fleråriga konstprojekt i takt med att områdesbyggandet framskrider. Sammanlagt 59 procent av respondenterna ansåg att genomförandet av konstprojektet gynnats genom att man anlitat en konstkonsult eller expert. Koordineringen ger fördelar särskilt i områdesprojekt där planeringen och genomförandet kan utsträcka sig över flera år.

I anslutning till byggverksamhet kan konstnärens roll stå närmare planerarnas och formgivarnas roller, eftersom konstnären i detta sammanhang arbetar med visuella och rumsliga idéer, visuella berättelser och undersöker platsens anda. Dessutom blir det allt vanligare att konstnärens konstverksidéer förverkligas av underleverantörer, dvs. av tekniska producenter, s.k. art fabrication-företag.

För stora konstprojekt har större städer bildat arbetsgrupper där kommunen samlar kommunens samlade kunnande i olika branscher. Gruppens kunnande kan dessutom kompletteras av konsulter och projektplanerare. En kommentar som gäller enkäten beskriver de etablerade förfarandena väl: *"Förfarandena i projekt för offentlig konst har fått fasta former under årens lopp. Även om processerna kontinuerligt utvecklas och uppdateras är kärnan i hög grad oförändrad, till exempel mötesförfarandena och den praktiska verksamheten. Bildkonstarbetsgrupperna fungerar som ett slags skyddsnät för konstnärerna och planerarna som arbetar med de enskilda objekten. Vi betonar betydelsen och effekten av samarbete i vår verksamhet, och vi respekterar olika aktörer även internt i organisationen."*

Planerare

Enkätfrågorna om planeringens och planerarens roller besvarades av beställare, byggherrar och planerare. Med planerare avsågs i enkäten särskilt arkitekter, inredningsarkitekter och designers som medverkar i byggprojekt. Arkitektens roll kan omfatta allt från planläggning till projektledning och från beställaruppgifter till huvudplanering eller detaljplanering. Enkätens utgångspunkt var att planeraren ansvarar för byggprojektets estetiska mål och val. I detta avseende kräver ett konstprojekt att arkitekturen och bildkonsten sammanpassas. Det här kan göras på många olika sätt.

Enligt enkäten betraktade över 90 procent planeraren som konstnärens arbetspar, medan 79 procent ansåg att planeraren är rätt person att infor-

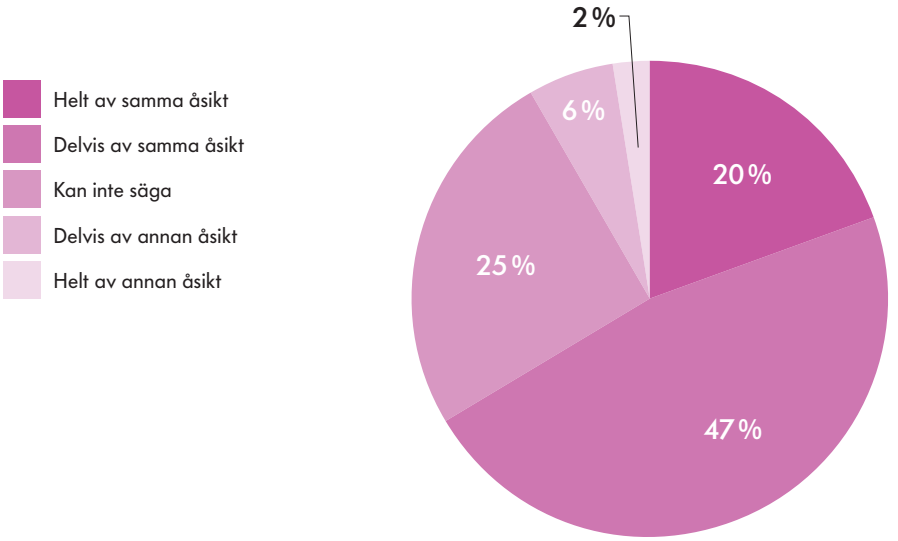

Samarbetet med konstnären
har skapat nya kreativa lösningar.

mera konstnären om projektet som helhet och om de principer som styr verksamheten på byggarbetsplatsen. Hela 67 procent ansåg att samarbetet mellan planeraren och konstnären lett till nya kreativa lösningar. Totalt 85 procent var antingen helt eller delvis av samma åsikt med påståendet om att ett konstprojekt kan höja arkitekturens kvalitet.

Genomförare, entreprenörer, övervakning på byggplatsen och underhåll

Även i konstprojekt är samordningen, övervakningen och kvalitetssäkringen av det slutliga utförandet ofta det mest krävande skedet, särskilt om informationsgången bryts av i byggprojektets slutskede. Av svaren på enkäten framgår att samarbetet mellan planerarna och konstnärerna fungerar bra, men att det börjar uppstå problem i entreprenadskedet när konstnärens konstverk monteras fast i konstruktionerna eller konstnären själv arbetar på byggarbetsplatsen, till exempel med målning av ytor. På byggarbetsplatser för hus, offentliga områden eller vägar arbetar flera entreprenörer och underleverantörer. Ett konstverk behöver i allmänhet ett fundament, belysning och eventuellt även annan teknik som kräver entreprenörens kunnande och samarbete. En kommentar från enkäten: *"Samarbetet löper smidigare i planeringsskedet än vid genomförandet. Utöver arkitekterna borde även de som genomför projekten, dvs. byggmästarna och disponenterna, i fortsättningen informeras bättre om konstprojekt som genomförs enligt enprocentsprincipen."*

Enligt enkäten uppstår det problem i projektens startskede och slutskede samt i underhållsskedet. Kunskaper, metoder och stöd behövs fortsättningsvis för att inleda konstprojekt. Dessutom borde entreprenören och underleverantörerna informeras om konstsamarbetets principer. Information om konst behövs också i vardagen, när underhållet och skötseln av konstverket

övergår till de disponent- och fastighetsvårdsföretag som sköter husbolagen och de offentliga lokalerna. Disponentföretag är ytterligare en ny aktör i anslutning till konstprojekt, då de ofta får ansvaret för att sköta om att konstverken bevaras och hålls i skick. Därför ska utbildning i fortsättningen erbjudas entreprenörer, underleverantörer, och byggmästare samt fastighetsvårds- och disponentföretag.

Etableringen av enprocentsprincipen utifrån enkäten

Uppnådda mål

- Informationen om enprocentsprincipen har nått företag och kommunala aktörer väl
- RT-kortet om konsten i byggprojekt är relativt välkänt
- Länskonstnärernas stöd har varit viktigt för projekten
- Även helt nya aktörer har genomfört konstprojekt med stöd av Centret för konstfrämjande och projektet En procent till konsten
- I anslutning till utbildningarna och turnéerna har aktörer inom konstprojekt kunnat utvidga sina nätverk och utbyta erfarenheter
- Utbildningarna har ökat konstnärernas kompetens i konstprojekt som anknyter till byggande
- Avtalsrådgivningen och avtalsmallarna har upplevts som nyttiga

Möjliga fortsatta mål

- Utbildning ges till beställare i byggbranschen, entreprenörer och disponenter
- Kollegial utbildning: Aktörer och företag som verkar i pilotobjekt ger utbildning, benchmarking
- Art fabrication-utbildning för aktörer som bedriver byggverksamhet i konstprojekt
- Kompetens som skaffats genom lyckade projekt är en exportfördel för företag
- Vidareutveckling av kunnandet inom avtals- och ekonomifrågor som anknyter till konstprojekt
- Sammanslagning av kunnandet hos konstnärer, arkitekter och designers och utveckling av ett gemensamt nätverk

Utmaningen är att iaktta den välbekanta enprocentsprincipen även under svåra ekonomiska konjunkturer

I stora kommuner och byggföretag är konstförfarandena redan etablerade, och det finns också sakkunskap i den egna organisationen. Attityderna till konstprojekt var i allmänhet positiva: i företagen ansåg 89 % av respondenterna och i kommunerna 79 procent av respondenterna att konstprojekten varit en positiv upplevelse.

Projektets mål att etablera enprocentsprincipen som en del av byggnadskulturen i Finland ser ut att ha medvind särskilt i företagen, trots de ekonomiska konjunkturerna. Enligt enkäten har både företags- och kommunsektorn goda kunskaper om konstprojekt, och många aktörer runt om i Finland har också erfarenhet av genomförda projekt. Kommunsektorn behöver dock mer information om referensobjekt och andra aktörer i konstbranschen eftersom endast hälften av dem som besvarade enkäten var informerade om aktörer och referensobjekt i sina egna områden. Kommunerna och landskapen behöver också mer stöd i sina beslut om enprocentsprincipen eftersom de fortfarande avstår lätt från dem. Konstprogram har inte blivit vanligare i kom-

munerna och regionerna; endast 30 procent av respondenternas regioner och kommuner har gjort upp en plan för användning av konst trots att över 60 procent av respondenterna hade erfarenhet av konstprojekt. Bristen på ekonomiska resurser och kommunernas bristande vilja att förbinda sig vid långsiktiga projekt är fortfarande hinder för etableringen av enprocentsprincipen.

Företag och kommuner har haft möjlighet att söka ekonomiskt stöd till sina konstprojekt hos Centret för konstfrämjande (Taike), och särskilda pilotprojekt har genomförts runt om i Finland som en del av projektet En procent till konsten. Totalt 20 procent av dem som svarade på enkäten hade fått stöd för sina projekt från Taike. I små kommuner betraktades Taikes och En procent till konsten-projektets ekonomiska och informativa stöd som en viktig bidragande faktor till att konstprojekt hade kunnat inledas och genomföras. En del av respondenterna betraktade stödet som ett villkor för att projektet kunde förverkligas.

Utbildning i byggbranschen behövs särskilt för kommunernas planläggare och beslutsfattare

- Totalt 85 procent av aktörerna i den privata sektorn och 84 procent av aktörerna i den offentliga sektorn anser att byggbranschen behöver mer utbildning för konstprojekt
- Totalt 52 procent av respondenterna i den privata sektorn och 43 procent av respondenterna i den offentliga sektorn önskar få mer information om konstprojekt
- Totalt 56 procent av respondenterna i den privata sektorn och 40 procent av respondenterna i den offentliga sektorn är intresserade av ett dela med sig av sitt kunnande med andra vid utbildningar och genom benchmarking-förfaranden

På 2000-talet har åtgärderna för att främja den offentliga konsten till stor del inriktats på utbildning av fackmän som medverkar i projekten. Enligt enkäten efterlyses mer utbildning som är avsedd för beställare. Även informationsgången behöver förbättras eftersom det finns mycket information som producerats för beställare. Utbildning borde riktas särskilt till kommunerna, eftersom de utifrån enkäten har sämre kunskaper om förfarandena i konstprojekt, referensobjekt, konstkonsulter och RT-kortet om konst i byggprojekt (2014) sämre än fackmännen i företagen.

I fortsättningen är det särskilt beslutsfattare som behöver information om användningen av konst vid byggande. Även förvaltningstjänstemän och planläggare vid kommunernas tekniska ämbetsverk och planläggare efterlyste mer instruktioner bland annat om avtal och finansieringsmöjligheter i anslutning till konstprojekt. Ytterligare mål för det fortsatta arbetet är att rikta information och utbildning till byggnadstillsynen, byggmästare, entreprenörer, och i fråga om vården och underhållet av konstverk även till fastighetsbranschen, disponenter och leverantörer av tjänster inom fastighetsvård.

Konstens ekonomiska effekter ska undersökas

Ett viktigt område som behöver utredas i fortsättningen är hur konsten i verkligheten påverkar byggnadsekonomin, vilka effekter konsttävlingar har och hur nöjda kunderna är med konst i sitt område eller sin fastighet.

Det är av största vikt att etablera forskningssamarbete med företagen så att undersökningarna ger branschaktörerna direkt nytta.

- 54 procent kan inte säga huruvida konstverket gav projektet ekonomisk nytta
- 38 procent kan inte säga huruvida konstverket gav projektet indirekta fördelar: publicitet, köpintresse, varumärke, områdets värde, minskad vandalism
- 42 procent kan inte säga huruvida konstkoordinatorn gav projektet mervärde (effektivitet, kvalitet, tidtabeller, avtal)
- 54 procent kunde inte säga huruvida genomförandet av konsten med hjälp av en konsttävling gav mervärde

Vid sidan av de ekonomiska effekterna finns det anledning att också forska vidare kring receptionen av konsten och användarnas värderingar, så att det blir möjligt att undvika risken för att konstens innehåll tunnas ut, om den endast värderas med ekonomiska indikatorer. Denna risk har påvisats inom forskningen även internationellt. Eftersom fastighetsbranschen undersöker kundnöjdheten systematiskt skulle nöjdheten med konsten kunna utredas tillsammans med aktörer inom branschen.

Källor

CEBR. *The contribution of the arts and culture to the national economy.* An analysis of the macro-economic contribution of the arts and culture and of some of their indirect contributions through spillover effects felt in the wider economy. Report for Arts Council England and the National Museums Directors' Council May 2013 http://www.cebr.com/reports/arts-and-cultures-economic-contribution/ 15.10.2015

IXIA. Public art think thank. http://ixia-info.com/ 15.10.2015

Jyväskylän kangas, %-periaate http://www.slideshare.net/KaupunginKangas/kankaan-prosenttikulttuuri-080115 26.10.2015

Kolu, Marja 2014. *Julkisten taidehankintojen menetelmät 2000-luvun Suomessa.* Taidekasvatus. Jyväskylän yliopisto.

Konstnärscentrum konst- och uppdragsförmedling. http://www.konstnarscentrum.org/index.php/kc-riks 15.10.2015

Kontkanen, Minna 2015. *Kutsu vaikka opasteeksi.* Ornamon lehti 2/2015.

KORO Konst i offentlige rom. http://koro.no/prosjekter/?status=iarbeid 15.10.2015

Korpihalla, Tomi 2015. Villi ja Vapaa. Kaarina Kaikkosen teos Askel Askeleelta päiväkoti Simpukan julkisivussa http://www.iisalmensanomat.fi/news/villi-ja-vapaa/ 21.8.2015

Kovari, Maija 2014. Infra-taide-infra -sanakirja – eli kuinka julkisen tilan suunnittelutiimi ja taiteilija voivat hyötyä yhteistyöstä http://dspace.cc.tut.fi/dpub/handle/123456789/22685 5.11.2015

Lähteenmäki, Markus 2011. Taide HUS:n sairaaloissa. http://www.hus.fi/hus-tietoa/hallinto-ja-paatoksenteko/toimielimet/PublishingImages/Taide%20sairaaloissa%20-%20HUS.pdf

Pihlajaniemi, Janne 2014. *Arkkitehtoninen laatu ja asuntojen hinnat. Empiirinen tutkimus Helsingin kantakaupungin alueelta.* Oulun yliopiston tutkijakoulu. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin tiedekunta.

Prosenttiperiaate Oulussa. http://prosenttitaide.ouka.fi/tietoa/prosenttitaide_oulussa.php

Public art fabrication. http://www.azahner.com/public-art-fabrication.cfm 20.10.2015

Rakennustietokortti RT 01-11147
Taide rakennushankkeessa 2014. Rakennustieto Oy.

Salon prosenttitaide.
http://www.salonprosenttitaide.fi/ 20.10.2015

Schadewitz, Arja 2015. *Uudet maamerkit Tampereelle.* Teräsrakenne 3/2015, 50–51.

Statens konstråd. Stadsutvecking. http://www.statenskonstrad.se/konst?konstkategori=stadsutveckling 20.10.2015

Suonto, Yrjö 2015. *Taide rakentamisessa.* http://prosenttiperiaate.fi/wp-content/uploads/Yrj%C3%B6_Suonto_Taide_rakentamisessa.pdf

Uimonen, Laura 2014. Katse. Teoksessa *Paikka vai tila.* Toim. Hakuri. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri 5/2014, 30–44.

Uimonen, Laura 2013. *Taidetta arkeen; Ehdotus valtion keinoiksi edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista.* Ympäristötaiteen säätiön ja Arkkitehtuurikeskus ry:n selvitystyöryhmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013: 5.

Uimonen, Laura 2012. *Taideohjelmalla kerrotaan alueen arvoista* ja *Taide takaisin rakentamiseen* teoksessa Taide rakennushankkeessa, opas tilaajalle. Toim. Järvipetäjä & Nikkilä, 21–22, 135–139. Suomen Rakennusmedia Oy.

Uimonen, Laura 2010. *Taidetta suunnitteluun. Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa.* Aalto yliopisto. Väitöskirja. https://shop.aalto.fi/media/attachments/c6223/Uimonen.pdf

Vuoreksen taideteokset. https://vuores.fi/vuores/taide

Asukasilta poiki runsaasti kulttuuri-ideoita https://vuores.fi/ajankohtaista/uutiset/180-asukasiltapoiki-runsaasti-kulttuuri-ideoita 12.2.2014

Bilaga

Möjligheter och samarbetspartner

Grundutbildning i byggbranschen, läroanstalter i byggbranschen

Utbildningscentralen för fastighetsbranschen KiinKo

Isännöintiliitto

Aktörerna i pilotprojekten förmedlar bästa praxis

Referensobjekt som lyfts fram i enkäten

Konstprogrammet för Västra stranden i Borgå. Konsult: Frei Zimmer.

Konstcirkeln i Kankaanpää och enprocentskonst-projektet i centrumskolan.

Områdesutvecklingsprojektet i Kangas, Jyväskylä.

Allaktivitetshuset i Storby i Karleby,
Lucina Hagmans skola, Ulkometsä daghem.
http://www.kokkola.fi/palvelut/opetus_ja_kasvatus/perusopetus/luokat_1_9_fi/isokylan_koulu/isokylan_monitoimitalo/fi_FI/monitoimitalon_suunnittelu/

Vuores. https://vuores.fi/vuores/taide

Tavastkyro, projektet Eco Art
Tavastkyro allaktivitetshus,
Leader-projekt. Osmo Rauhala planerar ett konstverk till allaktivitetshuset

https://www.mediaperheoiva.fi/node/732

Daghemmet Simpukka, Idensalmi,
konstnär Kaarina Kaikkonen.

Haapajärvi högstadieskola, Haapajärvi.

Y-huset i Seinäjoki, utbyggnaden av sjukhuset och Pruukinranta bostadsmässoområde 2016, Pruukinranta konstnärsbank.
https://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/kulttuuripalvelut/seinajoentaidehalli/taidepankki.html

Kumpu grundskola i Outokumpu.
http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kulttuuri/item/81929-kummun-kouluntaide-hankintoihin-50-000-euroa

Konstprojekten i Riihimäki. http://www.riihimaki.fi/taidetta-uuteen-harjoitusjaahalliin/

Oulu % taideteokset. http://prosenttitaide.ouka.fi/tietoa/prosenttitaide_oulussa.php

Vanda Kivistö, bostadsaktiebolaget Puuhakivi,
Pertti Metsälampi konstverket Spiral YIT
http://www.mynewsdesk.com/fi/yit/news/spiraali-valaisee-ja-johdattaa-luontoon-vantaan-kivistoessae-108230

Lahtis, konstkoncepttävling för Merrasjärviområdet, YIT

http://www.mynewsdesk.com/fi/yit/pressreleases/taidekonseptikilpailu-lahden-merrasjaerventaehti-kylaestae-1135950

Frei Zimmer http://freizimmer.fi/voitto-lahden-merrasjarven-taidekonseptikilpailussa/

Enkät: finländarna vill uppleva konst i sin vardag

Hösten 2014 genomförde TNS Gallup på beställning av projektet En procent till konsten en enkät om finländarnas inställning till konstverk i vardagliga miljöer. Enkäten, som utfördes med telefonintervjuer, besvarades av 1 004 finländare, som utgjorde ett representativt urval av Finlands befolkning mellan 15 och 79 år.

Finländarna uttryckte ett starkt stöd till offentlig konst i enkäten. Totalt 70 procent av respondenterna vill ha konstverk i sina vardagliga miljöer, såsom i bostadsområden, på arbetsplatser och i skolor.

Finländarna var rätt eniga om konstens betydelse oberoende av ålder eller boningsort. Mest positiva var invånarna i huvudstadsregionen av vilka 77 procent ville ha konst i sina vardagliga miljöer. De riksomfattande skillnaderna var relativt små, eftersom 65 procent av invånarna i östra och norra Finland, där inställningarna var negativast, förespråkade tanken. Kvinnornas attityder var positivare (77 %) än männens (62 %). Bland de olika åldersgrupperna hade 25–34-åringar de positivaste attityderna; totalt 74 procent av dem ville ha konst i sin vardag.

Totalt 71 procent av respondenterna ansåg att konst höjer bostadsområdets eller fastighetens värde. Nästan hälften, 44 procent av respondenterna, var också beredda att själva betala mera för en ägarbostad då en procent av dess byggnadskostnader har använts för konst.

Kansalaisten käsityksiä taiteesta osana arkiympäristöä ja julkisia tiloja, 2014 (Medborgarnas uppfattning om konst som en del av den vardagliga miljön och offentliga miljöer.) TNS Gallup 2014. Läs hela undersökningen på webben (på finska): www.prosenttiperiaate.fi/tutkimukset

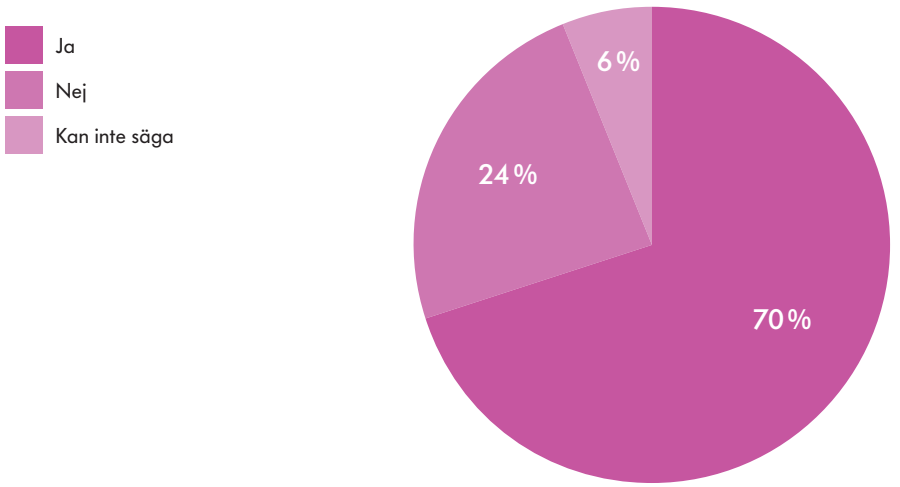

Vill respondenten ha konstverk i sin vardagsmiljö (bostadsområde, studie-/arbetsplats, bibliotek osv.) (%), n=1004.

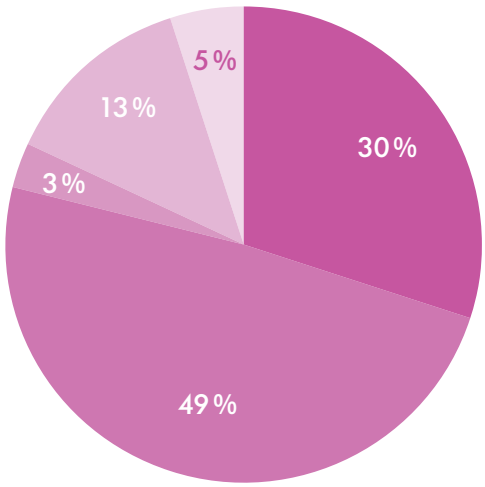

Konsten ökar trivsamheten
och säkerheten i miljön.

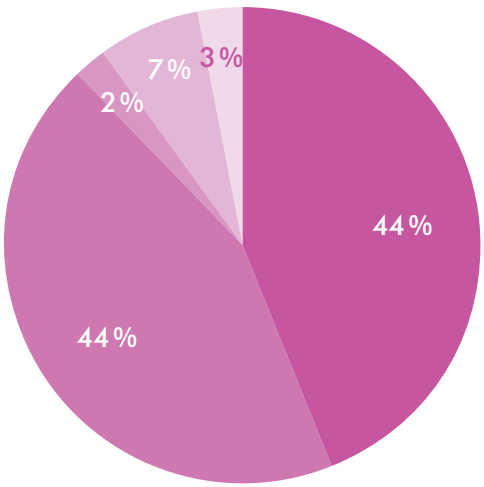

Konst skapar en stimulerande
uppväxtmiljö för barn.

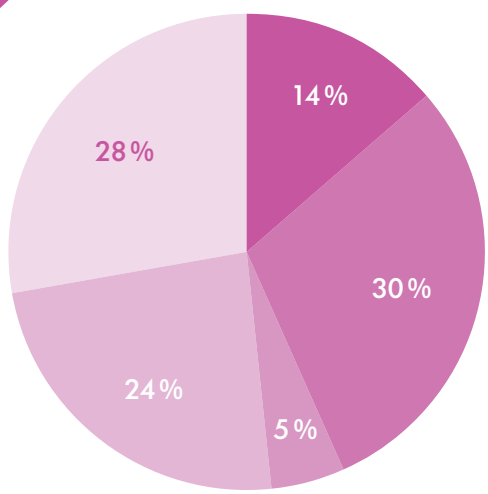

Jag är beredd att betala lite mer för en ägarbostad
om en procent av dess byggnadskostnader
har använts för konst.

KARHU
JÄRVINEN
KARJALA SORSU
PELTONEN
KUUSISTO
TOURING
ALL STAR
LAMPINEN
LAHTI
SS-814
JÄRVINEN
PELTONEN
KARHU
JÄRVINEN
RSS
LASER 48
POLAR
GLASS GT
FASHION
SPRINT

Kaarina Kaikkonen:
Sisulla noustiin.
Vuores, Tammerfors.
FOTO Niklas Kullström
©Kuvasto 2015